

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА**

ФАКУЛЬТЕТ ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ

Кафедра естетичного виховання

Д.П. Огієнко

**ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ
ДО ВИВЧЕННЯ ГАЛУЗІ
«ТЕХНОЛОГІЇ»**

Лекційний курс

**Навчально-методичний посібник
для студентів спеціальності «Початкова освіта»**

Чернігів – 2014

УДК 37.02:37.011.3-051

Рецензенти: **В.П. Сиченков** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології та методики технологічної освіти Чернігівського національного педагогічного університету;
Н.І. Адаменко – вчитель-методист загально-освітнього навчального закладу I-III ступеня № 9 м. Чернігова.

Огієнко Д.П.

Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології»: Лекційний курс. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Початкова освіта». – Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2014. – 116 с.

У навчально-методичному посібнику подано лекційний курс з дисципліни «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» для студентів спеціальності «Початкова освіта».

Навчально-методичний посібник рекомендовано студентам спеціальності «Початкова освіта», викладачам, вчителям початкових класів.

Рекомендовано до друку
вченою радою факультету початкового навчання
Чернігівського національного педагогічного університету
імені Т.Г. Шевченка
(протокол № 3 від 20. 11. 2013 р.)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ГАЛУЗІ «ТЕХНОЛОГІЇ»	7
1. Вступ до курсу «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології».....	7
2. Урок трудового навчання в сучасній початковій школі.....	14
3. Проектно-технологічна діяльність учнів на уроках трудового навчання.....	24
4. Використання інтерактивних технологій на уроках трудового навчання.....	34
5. Використання ігрових технологій на уроках трудового навчання.....	56
РОЗДІЛ II. МЕТОДИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДИСЦИПЛІНИ «ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ГАЛУЗІ «ТЕХНОЛОГІЇ»	67
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	110

ПЕРЕДМОВА

Одним із основних шляхів реформування освіти є запровадження у навчально-виховний процес усіх освітніх закладів інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на засвоєння навчальної інформації, формування досвіду творчої діяльності, розвиток пізнавальних психічних процесів, виховання загальної культури особистості.

Студенти педагогічних ВНЗ – майбутні класоводи початкової школи мають оволодіти, на основі компетентнісного підходу, базовими знаннями з педагогічної інноватики і вміти їх застосовувати у роботі з молодшими школярами, зокрема на уроках трудового навчання.

Основною метою дисципліни «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» є формування у студентів системи знань про інноваційні педагогічні технології та методичні особливості їх реалізації у процесі трудової підготовки учнів молодшого шкільного віку.

Поставлені завдання вирішуються під час організації різних видів навчальних занять шляхом поєднання аудиторних та позааудиторних форм навчання. Провідне місце в них займає вузівська лекція, яка забезпечує послідовний виклад значного обсягу систематизованої наукової інформації.

У пропонованому посібнику, в результаті виокремлення і систематизації загальнотеоретичних відомостей в галузі педагогічної інноватики, представлено лекційний курс з дисципліни «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології», розроблений із врахуванням специфіки організації трудової підготовки молодших школярів та вимог Державного стандарту початкової загальної освіти.

У відповідності з визначеною Галузевим стандартом вищої освіти кількістю лекційних годин у посібнику висвітлено:

- мету та завдання курсу «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології», його зв'язок з іншими науками;
- шляхи підвищення ефективності уроків трудового навчання в світлі Державного стандарту початкової загальної освіти; мету та завдання освітньої галузі «Технології»;
- особливості проектно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання;
- використання інтерактивних технологій у процесі трудової підготовки молодших школярів;
- використання ігрових технологій на уроках трудового навчання.

У навчально-методичному посібнику подано об'ємний список літературних джерел, який стане в нагоді студентам при організації самостійної пошукової роботи, написанні рефератів, виконанні різноманітних творчих завдань.

Дидактичну цінність посібника посилює наявність у ньому методико-прикладного розділу, у якому наведені приклади використання різноманітних інноваційних технологій на уроках трудового навчання.

Наявні у навчально-методичному посібнику фрагменти уроків з елементами педагогічної інноватики можуть бути використані студентами при підготовці до практичних занять, під час педагогічної практики, у процесі написання курсових та дипломних робіт з методики трудового навчання.

Лекційний курс з дисципліни «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології», а також наведені в посібнику прикладні питання стануть в нагоді студентам заочної

форми навчання для підготовки до сесійних занять і державних екзаменів.

Навчально-методичний посібник «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» має чітку професійну спрямованість і може бути використаний викладачами, вчителями початкової школи та методистами, які працюють в галузі технологічних дисциплін.

РОДІЛ І. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ГАЛУЗІ «ТЕХНОЛОГІЇ»

ТЕМА 1. Вступ до курсу «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології».

1. Мета, завдання курсу «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології».
2. Методи дослідження дисципліни «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології».
3. Зв'язок дисципліни «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» з іншими науками.

1. Мета, завдання курсу «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології».

У сучасних умовах соціально-економічного розвитку української держави виникла необхідність підготовки високоосвічених, вихованих, творчих і практичних спеціалістів з розвиненим почуттям обов'язку та відповідальністю за долю й майбутнє нашої країни.

З позиції гуманістичної педагогіки освіта є основою всебічного розвитку особистості, її інтелектуального потенціалу, запорука майбутнього української нації. Вона покликана забезпечити фундаментальну професійну підготовку молодого покоління. Провідна роль у цьому процесі належить учителеві, як організатору навчально-пізнавальної діяльності школярів.

Сьогодні ми маємо чітко окреслену законодавчу базу вищої освіти: Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту» та Національна доктрина розвитку освіти в Україні, в яких відображено тенденції оновлення

змісту, форм та методів професійної підготовки педагогічних працівників на основі прогресивних концепцій та запровадження інноваційних технологій.

Інноваційна діяльність у галузі освіти регламентована відповідними нормативними документами: Законом України «Про інноваційну діяльність», Положенням «Про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти України».

Інноваційна діяльність в галузі освіти досліджується педагогічною інноватикою – окремою галуззю педагогіки. Над проблемами інноватики працюють сучасні вітчизняні педагоги, вчені І. Веремійчик, М. Гордуз, О. Грицюк, І. Дичківська, О. Коберник, Н. Котелнець, О. Пометун, В. Тименко, І. Зязюн, О. Савченко, М. Ярмаченко та ін.

Теоретичну основу підготовки студентів до інноваційної діяльності в галузі «Технології» складають такі напрями роботи вчителів початкової школи, як: запровадження у процес трудової підготовки школярів різноманітних типів, форм, методів навчання, ефективне поєднання традиційних та інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу (індивідуалізація навчання, проектна та інтерактивні технології, нестандартні уроки, дидактичні ігри тощо), добір та створення засобів навчання, організація роботи учнів з навчальною інформацією на заняттях трудового навчання, пошук ефективних форм взаємодії вчителя та учнів, видів підтримки й допомоги школярам під час виконання практичних завдань.

Важливе завдання професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи полягає у підготовці творчих педагогів, здатних самостійно мислити, аналізувати різноманітні методичні і практичні матеріали, альтернативні

підручники, програми, здійснювати їх відбір і організовувати власну роботу у відповідності до сучасних вимог розвитку системи освіти. Випускник повинен вміти самостійно оцінювати і творчо застосовувати будь-які традиційні та інноваційні підходи у трудовому навчанні.

Мета курсу полягає в ознайомленні студентів з інноваційними підходами до вивчення галузі «Технології» і шляхами їх впровадження у навчально-виховний процес початкової школи (уроки трудового навчання).

У процесі вивчення дисципліни студенти ознайомлюються з концептуальними засадами побудови інноваційних підходів до трудового навчання в початковій школі; різними видами інноваційних технологій, можливостями їх застосування на уроках трудового навчання та особливостями використання різних організаційних форм навчання в освітній галузі «Технології»; вчать поєднувати традиційні та інноваційні підходи до організації навчально-виховного процесу; аналізувати та здійснювати контроль і корекцію навчальних досягнень учнів при використанні різних технологій навчання.

Зміст курсу та форми організації навчального процесу, передбачені програмою (лекції, практичні заняття, самостійна робота), сприяють оволодінню студентами знаннями, формуванню в них умінь, необхідних для самостійного застосування інноваційних технологій на уроках трудового навчання.

Типовими **завданнями** діяльності під час вивчення курсу «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» є:

1. Ознайомлення з інноваційними підходами до вивчення галузі «Технології» та особливостями їх застосування в курсі трудового навчання.
2. Вивчення передового зарубіжного та вітчизняного педагогічного досвіду щодо шляхів впровадження інноваційних підходів у навчально-виховний процес початкової школи (уроки трудового навчання).
3. Формування вміння ефективно поєднувати традиційні та інноваційні підходи до організації навчально-виховного процесу.

2. Методи дослідження дисципліни «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології»».

Дисципліна «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» належить до циклу педагогічних наук і для неї буде адекватним весь арсенал методів, який використовується у педагогічних дослідженнях.

Методологічну основу дисципліни «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» становлять загальні положення теорії пізнання; загальнофілософські принципи взаємозв'язку та взаємозумовленості; основні методологічні принципи культуровідповідності, полікультурності, історизму, системності, науковості, єдності національного й загальнолюдського, теорії та практики, всебічного вивчення явищ і процесів. Для вивчення й розкриття закономірностей інноваційної діяльності в галузі трудового виховання дисципліна «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» використовує низку теоретичних та емпіричних методів, до яких відносяться: теоретичний аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, класифікація досліджуваних джерел; хронологічно-системний і проблемно-пошуковий

методи; порівняльно-зіставний та ретроспективний методи; проблемно-генетичний метод; педагогічне спостереження, бесіда, анкетування учнів і вчителів, методи експертних оцінок та самооцінювання, аналіз результатів трудової діяльності з метою визначення рівнів готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності, педагогічний експеримент. І

Дисципліна «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» найчастіше спирається на такі методи дослідження як:

Спостереження – цілеспрямоване сприйняття того чи іншого педагогічного явища без втручання в його хід. Дослідник розробляє програму, визначає об'єкти і передбачає способи фіксації спостережень.

Бесіда застосовується як самостійний чи додатковий метод педагогічних досліджень (у поєднанні з такими методами, як спостереження, експеримент, анкетування). Готуючись до бесіди, слід визначити завдання дослідження, розробити перелік питань, продумати способи фіксації бесіди. Для невимушеної бесіди необхідно створити атмосферу довір'я, дотримуватись педагогічного такту.

У педагогічних дослідженнях широко застосовується анкетування, коли відповіді на запитання даються у письмовій формі.

Для проникнення в суть педагогічних явищ, перевірки дієвості та ефективності методичних рекомендацій застосовується педагогічний експеримент. Він проводиться в умовах, спеціально створюваних дослідником. Проведення педагогічного експерименту включає наступні етапи:

Констатувальний етап передбачає діагностику досліджуваної якості (спостереження, тестування, анкетування та ін.)

На формувальному етапі відбувається розробка та впровадження експериментальної методики (системи інноваційних методів, дидактичних ігор, екскурсій, дослідів та ін.).

Для того, щоб одержані внаслідок педагогічних досліджень факти стали надбанням науки, їх необхідно теоретично узагальнити. На цьому етапі вирішальне значення має оволодіння педагогом методами аналізу і синтезу.

3. Зв'язок дисципліни «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» з іншими науками.

Дисципліна «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» тісно пов'язана з педагогікою як по лінії дидактики (теорії навчання), так і по лінії теорії виховання. Курс «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» використовує загальні положення дидактики, що досліджує спільне у процесі навчання (принципи навчання, методи, форми навчання).

Органічний зв'язок дисципліни «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» з психологією (віковою, педагогічною) полягає у предметі вивчення цих наук. Психологія вивчає закони розвитку психіки дитини, а «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» як педагогічна дисципліна розкриває шляхи управління розвитком особистості школяра в умовах інноваційної діяльності на уроках трудового навчання.

Зв'язок психології з «Інноваційними підходами до вивчення галузі «Технології» виявляється також у методах їх дослідження.

Дисципліна «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» тісно пов'язана із фізіологією – наукою про життєдіяльність організму та його функціональних систем. Знання учителем фізіологічних процесів розвитку школяра,

механізмів функціонування вищої нервової діяльності допоможуть вибирати ефективні шляхи поєднання традиційних та інноваційних методів у трудовій підготовці молодших школярів.

Дуже тісно дисципліна «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» пов'язана з методикою трудового навчання, яка розробляє зміст, форми, методи та засоби трудового виховання школярів.

Існує також органічний зв'язок дисципліни «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» з курсом «Педагогічні технології», у якому розкриваються загальні положення про інноваційні технології навчання.

Дисципліна «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології» не дублює такі дисципліни як «Трудове навчання з практикумом» та «Педагогічні технології», а знаходиться в тісному зв'язку. Тому не можна оволодіти курсом «Інноваційні підходи до вивчення галузі «Технології», не ознайомившись попередньо з цілями, завданнями трудового навчання в початкових класах, не оволодівши системою методичних засобів, за допомогою яких забезпечується успішна організація навчального процесу на уроках трудового навчання. Також потрібно засвоїти поняття «Технології», ознайомитися з окремими видами педагогічних технологій та особливостями їх застосування на уроках в початковій школі.

ТЕМА 2. Урок трудового навчання в сучасній початковій школі.

1. Шляхи підвищення ефективності уроків трудового навчання в світлі Державного стандарту початкової загальної освіти.

2. Мета та завдання освітньої галузі «Технології».

3. Аналіз програми з трудового навчання для початкової школи.

1. Шляхи підвищення ефективності уроків трудового навчання в світлі Державного стандарту початкової загальної освіти.

В умовах мінливого сьогодення перед вчителями школи постає складне завдання, яке полягає у «...створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти» (Національна доктрина розвитку освіти). Це складне завдання для вчителя, адже вимоги сучасного життя змінюються швидше, ніж учень закінчує школу.

Отже, потрібно не просто дати учню базовий рівень освіти, а сформувати компетентності, яких потребує сьогодені суспільство:

- здібність до самоосвіти та самовдосконалення;
- комунікативність;
- творчість;
- здатність робити вибір та нести за нього

відповідальність;

- високий рівень самостійності особистості.

Компетентнісний підхід – це спрямованість процесу навчання на формування та розвиток ключових (базових) та предметних компетентностей особистості. А тому окреслимо завдання які має вирішувати сучасний урок трудового навчання, зорієнтований на реалізацію компетентнісного підходу в навчанні до організації навчального процесу:

1. Підвищення рівня мотивації школярів.
2. Результативне та творче застосування набутих знань та умінь на практиці.
3. Формування в учнів навичок отримувати інформацію з різних джерел.
4. Підвищення рівня творчої активності учнів.
5. Здійснення контролю, самоконтролю та взаємоконтролю за процесом навчання.
6. Формування моральних цінностей особистості у процесі трудової підготовки.
7. Розвиток соціальних та комунікативних навичок учнів на уроках трудового навчання.

Всі компетентності пов'язані між собою, тому формувати їх окремо одну від одної на різних етапах уроку не можливо. Новітні освітні технології, які формують ключові компетентності, надають навчанню природний характер, сприяють створенню в школі комфортних умов для навчання та творчого розвитку особистості.

2. Мета та завдання освітньої галузі «Технології»

Реформування української системи освіти відбувається у відповідності до світових тенденцій, які встановлюють пріоритет творчого розвитку, критичного

мислення, компетентностей особистості над традиційним заучуванням знань і вмінь.

Вчитель не стільки контролює вивчення і відтворення учнем певних знань і відповідних умінь, а допомагає і підтримує його у процесі засвоєння і застосування нових знань на практиці з урахуванням його особистих здібностей та природних нахилів.

Відповідно до цього змінюються традиційні підходи до змісту освіти, і зокрема, в трудовому навчанні учнів. Так, сучасний розвиток суспільства та виробництва потребує не лише навчати учнів запам'ятовувати і відтворювати техніко-технологічні знання та прийоми роботи інструментом, а й застосовувати такі знання та вміння на практиці – шляхом розв'язання творчих завдань (виконання навчальних і творчих проєктів), формування відповідного досвіду.

Реалізація такої моделі забезпечується змістом трудового навчання учнів.

Трудове навчання – загальноосвітній предмет, який становить основу предметного наповнення освітньої галузі “Технології” (Державний стандарт початкової загальної освіти).

Метою освітньої галузі “Технології” є формування і розвиток в учнів технологічної, інформаційно-комунікаційної та основних компетентностей для реалізації їх творчого потенціалу і соціалізації у суспільстві. Технології у початковій школі є однією з ланок неперервної технологічної освіти, що логічно продовжує дошкільну освіту, створює базу для успішного опанування учнями технологій основної школи та здобуття професійної освіти.

Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань:

– формування уявлення про предметно-перетворювальну діяльність людини, світ професій, шляхи отримання, зберігання інформації та способи її обробки; здатності до формулювання творчих задумів, усвідомленого дотримання безпечних прийомів роботи та користування інструментами і матеріалами;

– розвиток пізнавальної, художньої і технічної обдарованості, технічного мислення у процесі творчої діяльності, навичок ручних технік обробки матеріалів, уміння користуватися технічною термінологією, художньою та графічною інформацією, вміння працювати з комп'ютером;

– виховання готовності до вирішення побутових питань шляхом застосування алгоритмів виконання технологічних завдань та навичок технологічної діяльності у практичних ситуаціях.

Зміст галузі “Технології” (Державний стандарт початкової загальної освіти) визначається за такими змістовими лініями: ручні техніки обробки матеріалів, технічна творчість, декоративно-ужиткове мистецтво, самообслуговування та ознайомлення з інформаційно-комунікаційними технологіями.

3. Аналіз програми з трудового навчання в початковій школі

Нові навчальні програми – це передовсім системні документи, які визначають цілі та завдання кожного предмету, його зміст, основні види та результати навчальної діяльності, форми контролю та оцінювання учнів. Відтак, результати навчальної діяльності школярів у значній мірі спричинені якістю навчальних програм, особливо, коли йдеться про початкову школу.

Зважаючи на практичний досвід учителів початкової школи, новостворені програми повинні вирішити ряд проблемних моментів, що мали попередні, а саме:

- по-перше, їм належить усунути переваження змісту інформативним та фактичним матеріалом;
- по-друге, обсяг програм та ступінь їх складності має бути узгоджений з обсягом навчального часу, який визначено навчальними планами;
- по-третє, зміст програм приведенний у відповідність до вікових особливостей учнів початкової школи;
- по-четверте, вони забезпечують реальну наступність між початковою (1-4 класи) та основною (5-9 класи) школами.

Метою “Трудового навчання” в початковій школі є формування і розвиток в межах вікових можливостей предметно-перетворювальної компетентності учнів, яка дає можливість їм самостійно вирішувати предметно-практичні та побутові задачі. Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання наступних завдань:

- формування в межах вікових можливостей узагальнених способів (алгоритмів) предметно-перетворювальної діяльності з дотримання безпечних прийомів ручної праці та економного використання матеріалів;
- розвиток творчих здібностей, елементів графічної грамоти, вмінь працювати в команді та навичок виконання операцій з ручних технік обробки матеріалів;
- набуття досвіду предметно-перетворювальної та побутової практичної діяльності, алгоритмів і способів предметно-практичних дій ручними техніками для оволодіння в основній школи основами технологій;
- виховання в учнів ціннісного ставлення до себе як суб'єкта предметно-перетворювальної діяльності,

шанобливого ставлення до людей праці та їх професії, трудових традицій українського народу та інших народів світу.

Зміст «Трудового навчання» в початковій школі визначається за такими змістовими лініями: ручні техніки обробки матеріалів, технічна творчість, декоративно-ужиткове мистецтво та самообслуговування.

Кожна змістова лінія передбачає формування культури виконання трудових дій. У результаті трудової діяльності в учнів формуються вміння та навички з обробки матеріалів, правильне уявлення про навколишню дійсність, розширюється загальний і політехнічний кругозір, виховується свідоме ставлення до праці. У молодшому шкільному віці предметна діяльність одночасно є і пізнавальною. А тому діяльність, яка передбачає обробку різних матеріалів, стає для дітей формою мислення, джерелом їх розумового розвитку.

Навчальну програму побудовано за такими принципами:

- диференціації (навчальний матеріал диференціюється за видами діяльності (згинання, складання, різання, ліплення тощо) та конструкційними матеріалами (папір, картон, пластилін, природні та штучні матеріали та ін.), які ускладнюються в кожному класі залежно від просторово-предметних характеристик виготовлення виробів (за шаблоном на площині, за шаблоном на площині з елементами творчості, об'ємні, об'ємні з елементами творчості);

- єдності змісту трудової діяльності з регіональною специфікою та календарною обрядовістю (види практичної діяльності диференціюються впродовж навчального року залежно від календарних свят (держаних і релігійних), регіональних традицій і звичаїв, які ускладнюються в кожному класі через добір об'єктів праці з врахуванням

вікових особливостей учнів);

- в основу програми з трудового навчання закладений політехнічний принцип, що сприяє всебічному розвитку особистості. Згідно змісту програми учні, поряд з оволодінням прийомами роботи з різними ручними інструментами, знайомляться з історією виникнення матеріалів, їх властивостями, сучасним виробництвом та застосуванням.

Вчителю при складанні календарно-тематичного плану дозволяється вносити незначні зміни в орієнтовну сітку розподілу. Залежно від регіональної специфіки та матеріально-технічної бази школи, теми уроків із таких розділів як «Декоративно-ужиткове мистецтво», «Конструювання з використанням ігрових наборів і конструкторів та їх електронних версій» обираються вчителем самостійно з кількості годин, відведених на резерв (4 години).

За своєю структурою навчальна програма містить пояснювальну записку, де визначено мету, завдання предмету, шляхи формування загальнонавчальних умінь та навичок, форми і методи реалізації змісту та власне зміст предмету.

Зміст програми побудовано за спірально-концентричним принципом. Тобто, в кожному наступному класі обсяг знань та вмінь із окремого виду праці ускладнюється, при цьому забезпечується системна послідовність, а між окремими видами праці – взаємозв'язок. Для прикладу розглянемо програму з такого виду праці, як робота з пластиліном. Вивченню даної теми відведено у першому класі – 4 год, у другому – 4 год, третьому – 2 год., у четвертому – 3 год.

У 1 класі учні згідно програми знайомляться з матеріалами, які можна використовувати для ліплення. Зокрема, дізнаються, що таке пластилін, які він має

властивості. Вчитель ознайомлює учнів з інструментами та пристосуваннями, які використовуються для обробки пластиліну. Також школярі вивчають правила безпечної роботи з пластиліном та послідовність дій під час виготовлення виробів із даного матеріалу на площині за зразком.

Згідно програми у 2 класі учні вже ознайомлюються з виробництвом та застосуванням пластиліну. Школярі продовжують знайомитися з послідовністю ліплення виробів на площині за завданням вчителя та вчать створювати сюжетні композиції працюючи у парі та групі.

У 3 класі учні. Знайомляться з послідовністю виготовлення об'ємних виробів з пластиліну, поняттями «рельєф», «барельєф». Школярі під час практичних робіт вчать створювати об'ємні сюжетні композиції з пластиліну за вибором вчителя.

У 4 класі обсяг знань та вмінь відповідно розширюється: учні ліплять тварин, казкових героїв за власним задумом та створюють колективні композиції із виготовлених виробів запропонованої вчителем тематики.

Між окремими видами праці, визначеними програмою, існує певний взаємозв'язок, оскільки при виготовленні виробів з різних матеріалів учні використовують однакові інструменти і прийоми роботи з ними, способи обробки матеріалів, послідовність технологічного процесу тощо.

До кожної теми програми визначені державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів та запропоновані практичні роботи.

Учитель, виходячи із програмних навчально-виховних завдань, місцевих умов та матеріально-технічної бази школи, добирає ті вироби, які вважає найбільш оптимальними, або підбирає інші, конструкція яких і вид роботи з ними відповідає змісту теми, що вивчається.

Достатній вибір у переліку рекомендованих об'єктів праці до навчальних тем таких виробів, які мають відмінність у конструкції і технології виготовлення, а також наявність творчих завдань дає можливість учителю здійснювати диференціацію і оптимізацію трудової діяльності молодших школярів.

Комплекс базових знань і вмінь учнів початкових класів

У процесі опанування навчальним матеріалом, визначеним програмою з трудового навчання початкових класів, учні мають оволодіти відповідним комплексом знань і вмінь, мати достатній рівень до навчання у середній ланці

Учні повинні знати:

- значення праці в житті людини, найпоширені професії, трудові звичаї та традиції українського народу;
- види декоративно-ужиткового мистецтва;
- організацію робочого місця, культуру праці;
- назви матеріалів, їх властивості, застосування та способи обробки;
- елементи графічної грамоти;
- прийоми і правила безпечної роботи з ручними інструментами та пристосуваннями;
- способи декорування виробів різними матеріалами в різних техніках;
- назви та призначення деталей у технічних конструкціях;
- предмети домашнього побуту; організацію процесу харчування та приготування їжі.

Учні повинні **вміти**:

- готувати своє робоче місце та підтримувати його в порядку під час трудової діяльності;
- розрізняти, підбирати та раціонально використовувати матеріали для виготовлення виробу;
- читати і виконувати доступні графічні зображення;
- дотримуватися правил безпечної праці, правильних прийомів користування інструментами;
- якісно виготовляти вироби нескладної конструкції з різних матеріалів в різних техніках за зразком, умовами та власним задумом, естетично їх оздоблюючи;
- контролювати трудову діяльність, об'єктивно оцінювати власні вироби та результати праці інших учнів;
- конструювати з деталей ігрових наборів і конструкторів;
- створювати колективні композиції з різних матеріалів та в різних техніках.

ТЕМА 3. Проектно-технологічна діяльність учнів на уроках трудового навчання

1. Мета та завдання проектної технології.
2. Типи проектів.
3. Основні етапи проектно-технологічної діяльності.
4. Оцінювання проектно-технологічної діяльності.

1. Мета та завдання проектної технології.

Особистісно зорієнтована модель трудового навчання, суттєвими ознаками якої є здійснення навчального процесу на засадах індивідуального підходу до учнів та створення умов для їх саморозвитку і самонавчання, осмислене визначення ними своїх потенційних можливостей і життєвих цілей, вимагає глибокого осмислення і розуміння педагогами необхідності здійснення навчально-виховного процесу на засадах проектної технології.

Проектна технологія – це особистісно зорієнтована модель процесу трудового навчання, в основі якої лежить розвиток пізнавальних навичок учнів, унікальності та самобутності кожного школяра, його творчого мислення, пізнавальної самостійності, наполегливості, творчості, спрямованості на кінцевий результат, уміння самостійно конструювати свої знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, що дозволяє кожному учневі будувати власну освітню траєкторію.

Проектна технологія – практика особистісно зорієнтованого трудового навчання в процесі конкретної навчально-трудової діяльності учня, на основі його вільного вибору та з урахуванням інтересів. У свідомості учня це має такий вигляд: «Я знаю, для чого мені потрібно все, що я пізнаю, і де я можу ці знання застосувати». Для педагога це прагнення знайти розумний баланс між академічними і прагматичними знаннями, уміннями та

навичками. Проектування - це вид діяльності, що синтезує в собі елементи ігрової, пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної, перетворюючої, професійно-трудової, комунікативної, навчальної, теоретичної і практичної діяльності.

Цінність проектування полягає в тому, що саме ця діяльність привчає дітей до самостійної, практичної, планової і систематичної роботи, виховує прагнення до створення нового або існуючого, але вдосконаленого виробу, формує уявлення про перспективи його застосування; розвиває морально-трудові якості, загально-цінні мотиви вибору професії і працелюбність. При цьому необхідно пам'ятати, що потрібно особливу увагу приділяти тому, щоб в учнів не згасав інтерес до цього процесу, слідкувати, щоб вони доводили свої наміри, особливо в праці, до кінця.

Крім того, під час роботи над проектом у школярів розвиваються пізнавальні навички, формуються вміння самостійно конструювати свої знання, активно розвиваються комунікативні здібності, навички лідерів та здатність до спільної роботи в групі, створюються можливості для реалізації міжпредметних зв'язків.

Під методом проектів розуміють спосіб організації пізнавально-трудої діяльності учнів з метою розв'язання проблем, пов'язаних з проектуванням, створенням і виготовленням реального об'єкта (продукту праці). Метод проектів (від грецьк. – шлях, дослідження) – це система навчання, за якої учні здобувають знання, уміння і навички в процесі планування і виконання завдань (проектів), які поступово ускладнюються.

Метод проектів на уроках трудового навчання – це комплексний процес, який формує в школярів загально-навчальні вміння, основи технологічної грамоти, культуру праці і спрямований на оволодіння ними способами

перетворення матеріалів, інформації, технологіями їх обробки.

Цей метод відомий у світовій педагогіці з кінця XIX – початку XX ст. і вперше був запропонований американськими вченими Д. Дьюї, У. Кілпатриком. Метод проектів знайшов своїх прихильників і в Росії. Велику увагу приділяли йому відомі педагоги С. Шацький, П. Блонський та ін.

На сучасному етапі проблему проектного підходу досліджують провідні методисти з трудового навчання О. Коберник, В. Тименко, В. Вдовченко, Н. Котелянець, Л. Кравчук та ін. У їх працях висвітлено історичний аспект використання методу проектів у вітчизняній та зарубіжній школі; розкрито його значимість для реалізації ідей гуманістично-зорієнтованої освіти; охарактеризовано методичні підходи до організації проектної діяльності школярів; проаналізовано типологічні ознаки різних видів проектів.

Метод проектів спрямований на самостійну діяльність учнів. Самостійна творча робота виконується учнями або групою учнів під керівництвом (при допомозі) вчителя.

Навчальне проектування орієнтоване передусім на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну або групову, яку вони виконують протягом певного відрізка часу.

Технологія проектування передбачає розв'язання учнем або групою учнів якої-небудь проблеми, яка полягає, з одного боку, у використанні різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – в інтегруванні знань, умінь із різних галузей науки, техніки, творчості. Результати виконання проектів мають бути «відчутні»: якщо це теоретична проблема, то конкретне її вирішення, якщо практична – конкретний результат, готовий до

впровадження. Проектна технологія передбачає використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів. Метою проектування є створення педагогом таких умов під час освітнього процесу, за яких його результатом є індивідуальний досвід проектної діяльності.

Використання проектних технологій ґрунтується на ідеї спрямованості навчально-пізнавальної діяльності школярів на результат, який можна отримати завдяки вирішенню тієї чи іншої теоретично або практично значущої для учня проблеми.

Проектна діяльність сприяє формуванню творчо спрямованої особистості в умовах збереження емоційного і фізичного здоров'я і повинна відповідати наступним критеріям:

- орієнтація на інтереси вихованців, а також актуальні для сьогодення проблеми;
- проведення самостійного дослідження, а не відтворення готової інформації з вибраної теми;
- інтегративність (інтеграція знань з різних шкільних предметів);
- партнерська роль педагога (вчитель виступає в ролі консультанта, радника, допомагає учням у пошуку різноманітних джерел інформації, виробленні оптимальних рішень щодо певної проблеми).

Проектна діяльність та вимоги до вчителя.

Впровадження методу проектів ставить перед учителем низку вимог:

- 1) знати не тільки свої предмети, але й бути компетентним у інших галузях знання;
- 2) добре знати пізнавальні можливості учнів, їх інтереси, потреби, бажання;
- 3) бути психологічно грамотним, толерантним;

- 4) бути самому творчою людиною, мати гарні організаційні здібності.

Функції вчителя в процесі виконання учнями творчих проєктів безперечно зазнають великих змін, при цьому він має здійснювати: консультування, допомогу у підборі проєктів; спостереження за ходом роботи учнів; надання допомоги окремим учням і стимулювання їхньої навчально-трудової діяльності; підтримку робочої обстановки в класі; нормування праці школярів: аналіз і узагальнення роботи окремих учнів; оцінку проєктно-технологічної діяльності на кожному етапі.

Під час проєктної діяльності учні вчаться самостійно мислити, знаходити та розв'язувати проблеми, у них розвиваються здібності до прогнозування результатів, планування своєї роботи. При роботі над проєктами в них розвивається уява, що є потужним стимулом народження нових ідей; творчі здібності (учень усвідомлює себе творцем, працюючи з різними інструментами та матеріалами), формується прагнення самостійно створити щось нове.

Під час роботи над проєктом у школярів розвивається пізнавальна й трудова активність (учні вчаться самостійно здійснювати пошук потрібної інформації, виявляти – якої інформації та вмінь не вистачає), формуються вміння самостійно використовувати свої знання, планувати свою роботу, розвиваються комунікативні здібності та здатність до спільної роботи в колективі (надавати допомогу товаришам і приймати від них допомогу, слідкувати за процесом спільної роботи та направляти її в потрібному напрямку, вміння домовлятися, приймати спільні рішення, виступати перед аудиторією, відповідати на незаплановані питання, демонструвати артистичні та оціночні здібності (оцінювати хід роботи, результати своєї діяльності і діяльності інших).

2. Типи проектів.

Сучасна педагогіка розрізняє такі типи проектів:

В залежності від виду діяльності:

- дослідницькі (направлені на дослідження певних явищ, процесів, властивостей матеріалів);
- творчі (спільне створення спроектованого виробу);
- ігрові (імітаційні), у яких учасники проекту виконують визначені ролі;
- інформаційні, що полягають у зборі, аналізі та узагальненні інформації про певний об'єкт (такі проекти можуть бути частиною інших видів проектів (їх модулем), вони потребують чіткої структури: мета проекту, його актуальність, методи отримання та обробки інформації, результат та презентація інформації.

В залежності від терміну виконання проекти бувають:

- довготривалі (місяць і більше);
- середньої тривалості (система уроків);
- короткотривалі (1-2 уроки)

В залежності від кількості учасників проекти можуть бути: *індивідуальними, груповими, колективними.*

Успішність та ефективність проектування забезпечується за умови правильної та послідовної, організаційно-спланованої роботи вчителя та учня, в основі якої лежить логічна послідовність дотримання етапів виконання проектів: організаційно-підготовчого, технологічного, заключного.

3. Основні етапи проектно-технологічної діяльності.

1. Організаційно-підготовчий етап – вибір теми проекту, планування майбутньої роботи, збір та аналіз

інформації з теми проекту, конструювання майбутнього виробу та визначення технології виконання виробу, підбір матеріалів, інструментів та пристосувань, визначення критеріїв контролю за якістю, організація робочого місця.

2. Технологічний етап – практичне виготовлення виробу (учні виконують технологічні операції при дотриманні технологічної і трудової дисципліни, культури праці).

3. Заключний етап – оцінка і захист творчих проектів (презентація). Якщо над проектом працювала група, то він спочатку захищається в групі, потім якщо є необхідність, проект доопрацьовується й захищається остаточно. Під час захисту виконаного проекту учні вчать перекоувати своїх однокласників, вчителя у цінності роботи, демонструють свою обізнаність у спеціальних питаннях, які стосуються проекту, старанність, добросовісність, рівень творчості та оригінального підходу.

Тобто, виконання проекту передбачає декілька послідовних дій: визначення мети проекту; висування ідей проекту і вибір з-поміж них кращої; планування проектної діяльності; безпосередня реалізація проекту; презентація проекту; оцінювання проекту і власної діяльності у ньому (самооцінювання).

Вчитель обов'язково повинен пояснити учням як працювати над творчим проектом. Продемонструвати деякі варіанти виконаних проектів. Ознайомити учнів з плануванням роботи, з процедурою презентації (варто, щоб школярі побували на презентації творчих проектів інших класів) та критеріями оцінювання проектної діяльності.

Особливу увагу слід приділити тому, щоб в учнів не згасав інтерес до цього процесу, стежити, щоб вони доводили розпочату справу до кінця, це загартовує волю дітей, характер, вони не бояться важких справ, вчать їх вирішувати. На кожному етапі учнями здійснюється

відповідна система послідовних дій у виконанні проекту, а вчитель при цьому стає дійсно організатором дитячого життя. Його завдання полягають у тому, що він має скласти план роботи, запропонувати такі об'єкти проектування, які є цікавими і посильними, підтримати, допомогти кожному учневі у вирішенні тієї чи іншої проблеми в цілому, зокрема, у виборі раціональної ідеї, оптимального варіанту та технології виготовлення даного об'єкту.

4. Оцінювання проектно-технологічної діяльності.

При оцінюванні творчих проектів вчитель оцінює поточну роботу учнів і виконаний виріб.

При оцінюванні поточної роботи враховується: правильність виконання прийомів і способів роботи, раціональність виконання праці, організація робочого місця та вміння підтримувати порядок на робочому місці, економне використання матеріалів, дотримання правил техніки безпеки та санітарно-гігієнічних вимог, дотримання норм часу на виготовлення проекту. Також оцінюється атмосфера, в якій учні виконували проект і як його презентували.

При оцінюванні виконаного проекту враховуються якість, завершеність виробу, оригінальність та його естетичне оформлення, виконання завдання з ефектами новизни, рівень творчості та ступінь самодіяльності учнів.

Вчитель повинен обговорити результати проектної діяльності, провівши з учнями підсумкову бесіду.

1. Що сподобалось у проектуванні?
2. Чи виникали труднощі у процесі виконання проекту, якщо виникали то чому? Яких знань та вмінь не вистачало?
3. Чи допоміг проект дійсно дізнатися щось нове?
4. З якими джерелами інформації ви працювали?

Приклади проектних завдань:

На уроках трудового навчання та образотворчого мистецтва учні можуть виконати проекти, направлені на оформлення різних куточків в класі та прикрашання класу до свят: «Куточок дружби», «Наш клас», «Вітаємо», «Державна символіка», «Природничий куточок», «Куточок творчості», а також оформлення приміщень та подвір'я школи: «Портрет нашої школи», «Прикрашання зали до свята», «Новорічна іграшка», «Барвисті клумби на шкільному подвір'ї» та ін.

Для ознайомлення зі світом професій учням можна запропонувати такі теми навчальних проектів: «Яка професія найважливіша», «Давно забуті професії», «Професії моїх батьків», «Коли я виросту...», «Діло майстра хвалить», «Підприємства нашого міста (селища)» та ін. Під час роботи над такими проектами діти дізнаються про важливість праці та професії в житті людини, знайомляться з підприємствами свого краю, з професіями тамтешніх працівників, умовами роботи, яку продукцію випускають, яке обладнання застосовують. Наприклад, вчитель може провести екскурсію для дітей на певне підприємство, результати такої подорожі діти відображають у конкретному проекті. Таким чином, при захисті проектів учні ще раз обговорюють побачене під час екскурсії.

Добре коли проектні завдання мають суспільнокорисний характер: «Іграшка для дитячого садка», «Створення елементів костюмів для театральної вистави», «Казкові герої для лялькового театру». Проектні завдання учні виконують для привітання рідних: «Подарунок для друга», «Різдвяні подарунки для батьків», «Конкурс на найкращу новорічну ялинку». З метою екологічного виховання учні працюють над проектами «Корисні речі з підручних матеріалів», «Друге життя

старим речам», «Фантастичні істоти з викидного матеріалу» та ін.

З метою ознайомлення учнів з традиційними народними ремеслами України, молодші школярі разом з вчителем можуть виконати проекти на теми: «Українські народні промисли», «Секрети українських народних ремесел», «Ремесла мого краю», «Інструменти народних майстрів», «Народне мистецтво в побуті», «Відродження українського писанкарства», «Свято писанки», «Символіка в українській вишивці», «Український народний рушник», «Національний одяг різних регіонів України», «Елементи традиційного українського вбрання», «Чарівна глина», «Солома в руках майстра» та ін. У процесі роботи над даними проектами учні ознайомлюються з традиційними народними ремеслами в Україні, в них формуються духовні та моральні загальнолюдські цінності засобами декоративно-прикладного мистецтва, зацікавленість культурними традиціями українського народу, любов до рідного краю.

Також, на уроках трудового навчання молодші школярі разом зі вчителем можуть виконати цікаві проекти на теми: «Іграшки наших предків», «Українська народна лялька», «Обереги в житті українців», «Дизайн інтер'єру сільської хати», «Витинанки – чарівні хатні прикраси», «Виготовлення українського декоративного посуду», які направлені на ознайомлення дітей з побутом українського народу, з традиційним інтер'єром української хати, звичаями та традиціями виготовлення українських народних іграшок, з матеріалами, які використовувалися для їх створення та нескладними техніками виготовлення.

ТЕМА 4. Використання інтерактивних технологій на уроках трудового навчання.

1. Сутність та значення інтерактивного навчання.
2. Класифікація інтерактивних технологій.
3. Характеристика окремих інтерактивних вправ та шляхи їх впровадження у навчальний процес початкової школи (уроки трудового навчання).
4. Діяльність учнів-консультантів на уроках трудового навчання.

1. Сутність та значення інтерактивного навчання.

Технологізація й інформатизація сучасного суспільства висувають низку вимог до професійної діяльності учасників трудового процесу – цінується почуття відповідальності й особиста дисципліна, ініціативність і зацікавленість результатами праці, творчий підхід до поставлених завдань, здатність до саморозвитку, вміння працювати в колективі і підпорядковувати власні інтереси загальній справі.

Потреба у висококваліфікованих спеціалістах для різноманітних сфер соціального життя актуалізує проблему трудового виховання підростаючого покоління і зумовлює необхідність оновлення системи трудової підготовки в усіх ланках загальноосвітніх навчальних закладів, на чому наголошується у новій редакції Державного стандарту початкової загальної освіти.

У сучасній школі застосовуються різноманітні методики, технології, форми організації навчальної діяльності. Репродуктивні методи навчання характерні тим, що знання учням пропонуються у «готовому» вигляді, тобто учитель пояснює, учні свідомо засвоюють знання,

розуміють їх і запам'ятовують, оволодівають необхідними вміннями. Критерієм засвоєння є правильне відтворення (репродукція) знань та умінь, міцність засвоєння забезпечується шляхом багаторазового повторення. Учень виступає в ролі об'єкта навчання, він повинен засвоїти і відтворити матеріал, запропонований йому вчителем, який є основним джерелом знань. Школярі при цьому, як правило, не співпрацюють один з одним і не вирішують будь-яких проблемних завдань. Основною є діяльність вчителя, тобто викладання. Практичні роботи учні виконують поетапно, на основі детальних пояснень вчителя, або плану виконання виробу в підручнику чи технологічній картці. На таких уроках трудового навчання, де учні за зразком виконують виріб, тобто копіюють роботу вчителя, розвинути якості творчої особистості дуже важко, тому традиційні методи навчання треба доповнювати і вдосконалювати.

Одним із перспективних шляхів вирішення поставлених завдань є використання у навчально-виховному процесі інтерактивних технологій навчання, в основі яких лежить активна взаємодія учнів між собою, створюються сприятливі умови для розвитку і самореалізації кожної особистості.

На сучасному етапі проблему інтерактивного навчання досліджують провідні методисти з трудового навчання В. Сидоренко, О. Коберник, В. Тименко, В. Вдовченко, Н. Котелянець.

Слово «інтерактив» англійського походження, від слів «interact», де «inter» – взаємний, і «act» – діяти. Таким чином, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Отже, інтерактивне навчання – це організація продуктивної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, спрямованої на: формування нового знання; засвоєння способів навчальних дій учнями; розвиток комунікативних умінь; соціалізацію

за рахунок моделювання життєвих ситуацій. Відповідно до цього визначення, інтерактивні методи – це способи організації продуктивної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу.

У сучасному розумінні інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, таких, при яких учень навчається успішно.

2. Класифікація інтерактивних технологій.

У розробці класифікації інтерактивних методів скористаємося класифікацією інтерактивних технологій О. Пометун і Л. Пироженко, які виокремлюють:

- технології кооперативного навчання (навчання відбувається в робочих групах);
- технології колективно-групового навчання (фронтальні форми роботи);
- технології ситуативного моделювання (симуляції або імітаційні ігри);
- технології опрацювання дискусійних питань (тобто форми організації та проведення дискусій).

До технології колективно-групового навчання відносять методи обговорення проблеми в загальному колі (полілоги), мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, аналіз ситуацій.

Технології ситуативного моделювання передбачають симуляції, імітаційні ігри. «Імітаціями (імітаційними іграми) називають процедури з виконанням певних простих відомих дій, які відтворюють, імітують будь-які явища навколишньої дійсності. Учасники імітації реагують на конкретну ситуацію в рамках заданої програми, чітко виконуючи інструкцію.

З метою опрацювання дискусійних питань використовують методи ПРЕС, «займи позицію», «неперервна шкала думок», дебати тощо.

3. Характеристика окремих інтерактивних вправ та шляхи їх впровадження у навчальний процес початкової школи (уроки трудового навчання).

Інтерактивні технології колективно-групового навчання.

Мозкова атака – цей метод використовується для вироблення кількох рішень конкретної проблеми. Мета «Мозкової атаки» зібрати якомога більше ідей для вирішення конкретної проблеми від усіх учнів протягом певного відрізка часу, обговорити і обрати найкращі рішення. Ідеї, як насіння не всі виживуть. Тому необхідно посадити якнайбільше насіння.

При висуванні ідей потрібно дотримуватись певних правил: приймаються будь-які ідеї, навіть фантастичні, вони не коментуються, не обговорюються; потрібно заохочувати усіх учнів до висунення ідей, дозволяється розвивати або змінювати ідеї інших.

Після висування ідей, вони обговорюються і оцінюються.

Мікрофон – цей метод надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію.

Правила проведення такі:

- Говорити має тільки той, у кого «символічний мікрофон».
- Подані відповіді не коментуються, не оцінюються.
- Коли хтось висловлюється, інші не мають права перебивати, щось говорити, викрикувати з місця.

Застосовуватися метод «мікрофон» може на різних етапах уроку: і на етапі актуалізації опорних знань, і під час закріплення нового матеріалу, і для повторення правил техніки безпеки. Кожне запитання є своєрідною гімнастикою для розуму», це допомагає учням глибше засвоїти навчальний матеріал, розвинути самостійність, кмітливість, а разом з тим допоможе вчителю оцінити знання учнів.

Технологія «Незакінчені речення» може застосовуватися найчастіше на етапі актуалізації опорних знань учнів, а також у процесі закріплення вивченого.

Наприклад, тема «Робота з пластичними матеріалами» (2 клас). Вчитель пропонує учням пригадати властивості матеріалів, який використовується для ліплення (глина та пластилін), та порівняти властивості цих матеріалів. 1. Пластилін не засихає і завжди готовий до роботи, а глину потрібно... (підготувати до роботи) 2. При нагріванні пластилін розм'якшується, а глина.... (твердішає). 3. Глина розмочується водою, а пластилін (води не боїться).

Технологію «Незакінчені речення» можна успішно використовувати і під час вивчення теми: «Писанкарство як вид народного мистецтва» (3 клас). Писанка – це яйце, розписане ... (*орнаментом за допомогою воску, писачка та барвників*); крашанка – це яйце, пофарбоване... (*одним кольором*); крапанка – це писанка.... (*з крапками одного чи декількох кольорів, нанесених за допомогою воску та писачка*); дряпанка – писанка, яку фарбують у темний колір і.... (*наносять малюнок гострим предметом*); мальованка – це писанка,.... (*на яку наносять фарби пензлем*).

Інтерактивні технології кооперативного навчання.

Парна форма організації навчально-трудової діяльності є тим середовищем, в якому дитина найповніше розкриває свої знання, уміння і навички, не губиться у колективі. Робота в парах використовується на уроках трудового навчання з метою підвищення якості навчального процесу (активізації пізнавальної і трудової діяльності учнів; підвищення інтересу до занять трудового навчання; здійснення творчого розвитку молодших школярів та формування їх комунікативних умінь).

Інтерактивні технології кооперативного навчання не тільки сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу, а й мають велике виховне значення, оскільки працюючи разом, учні набувають навичок співробітництва, взаємодопомоги, взаємовиручки, відповідальності за вчинки свої і напарника, уміння прислухатися до думки товариша, відстоювати свою точку зору, приймати спільне рішення.

При використанні інтерактивних технологій потрібно враховувати психологічні особливості учнів молодшого шкільного віку та рівень їхньої готовності до спілкування, адже не всі учні підготовлені до співпраці у колективі.

Діяльність у парі може мати односторонній або двосторонній характер. Одностороння робота характеризується тим, що один учень виконує лише функції керівництва (надає допомогу – виступає в ролі консультанта), а інший – функції підлеглих (приймає допомогу).

Двостороння (взаємна) робота в парі передбачає розподіл обов'язків на рівних засадах, тобто функції керівництва й підлеглих чергуються на різних етапах діяльності або в різних її видах.

Правила об'єднання молодших школярів у пари:

1. Учня з високим рівнем успішності, не потрібно постійно прикріплювати до слабкого, йому потрібен партнер рівної сили.
2. Слабкому учневі потрібен не так «сильний» учень, як терплячий і доброзичливий.
3. Не слід об'єднувати дітей у пару з поганою самоорганізацією, які легко відволікаються, не можуть сконцентруватися на виконанні завдання.
4. Не слід об'єднувати учнів з занадто різними темпами роботи.
5. Часто пересаджувати учнів не слід, пара повинна спрацюватися, а для цього необхідне не одне заняття.

Для організації парної навчально-трудової діяльності вчитель може пропонувати різноманітні завдання:

1. *Пригадати з сусідом по парті правила роботи з інструментами, якими вони будуть працювати під час виконання практичного завдання.*
2. *Продумати послідовність виконання завдання.* У цьому випадку вчитель не проводить детальний інструктаж щодо виготовлення виробу, а учні в парі самостійно складають план своєї роботи. При цьому завдання вчитель підбирає такі, щоб діти з ним справилися (етапи виконання практичної роботи повинні бути знайомі учням, що працюють в парі). Також вчитель може роздати парам технологічні картки виготовлення виробу з неповними даними, напарники повинні самостійно визначити ті етапи роботи, які в картці відсутні.
3. *Підібрати необхідні матеріали та інструменти для майбутньої роботи.* Тобто діти повинні відповісти на питання: «З чого будемо виконувати виріб? Який

матеріал краще використати і чому? Чим будемо працювати?».

4. *Дослідити з сусідом властивості тих матеріалів, з якими вони будуть працювати.* Роботу в парах, як показує аналіз програм з трудового навчання, доцільно використовувати у процесі проведення дослідів, пов'язаних із вивченням фізичних та механічних властивостей різноманітних матеріалів, з якими працюють учні (папір, картон, текстильні матеріали, природний матеріал, матеріали для ліплення, сучасні штучні матеріали).

Ефективність проведення дослідів на уроках трудового навчання визначається сукупністю дидактичних умов, серед яких провідне значення мають місце і час його включення у структуру уроку, а також взаємозв'язок і взаємоузгодженість дослідів з іншими видами навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів. Так, наприклад, в першому класі учні знайомлячись з папером, досліджують його властивості і можуть провести нескладний дослід: «Визначення напрямку волокон паперу шляхом його розриву». Вчитель коротко ознайомлює школярів з історією виготовлення паперу і звертає їх увагу на його волокнисту будову, супроводжуючи свою розповідь зразками різних видів паперу (друкарського, письмового, креслярського, малювального, обгорткового, гофрованого та ін.). Наголосивши на тому, що напрям волокон у папері відіграє істотну роль при виготовленні виробів, учитель пропонує учням у парі провести дослід і визначити, як розташовані волокна у розданих їм зразках паперу. Учні, працюючи в парах, відривають смужки паперу: одні – горизонтально, а інші – вертикально, уважно розглядаючи під час своїх дій краї паперу по лінії розриву. На основі власних спостережень і обміну враженнями молодші школярі самостійно роблять висновок, що вздовж

волокон папір розривається рівно, а впоперек – лінія розриву викривлена і ворсиста. У різних видах паперу волокна розташовані по-різному і цю властивість потрібно враховувати, виготовляючи виріб. Спостереження за трудовою діяльністю учнів свідчать, що знання, добуті ними у процесі проведення досліду, характеризуються міцністю та переконливістю і сприяють усвідомленому виконанню подальших трудових дій з обробки паперу: розмічання, згинання, різання, склеювання. Робота в парах дозволяє обмінюватися думками з партнером, створює умови для формування вміння критично мислити, переконувати, аргументувати свою точку зору, тобто значною мірою сприяє інтелектуальному і комунікативному розвитку молодших школярів. В другому класі учні напарники можуть провести дослід на порівняння властивостей паперу і картону та з'ясувати, коли для виготовлення виробу доцільніше використовувати папір, а коли картон.

5. *Спільно виконати практичну роботу.* Специфіка уроків трудового навчання полягає в тому, що в їх основі лежить предметно-практична діяльність учнів, спрямована на засвоєння технологічних знань і формування загально-трудова уміння та навичок. У процесі виконання практичних робіт, передбачених програмою, створюються сприятливі умови для активної взаємодії учнів шляхом спільного виконання трудового завдання.

6. *Здійснювати взаємоконтроль під час виготовлення виробу.* Молодшим школярам дозволяється контролювати роботу сусіда по парті, тобто вони можуть вказувати та виправляти помилки в роботі свого товариша. Зауваження про недоліки в роботі, отримані від товариша, сприймаються не так гостро, як від учителя; при цьому учень впевнений в тому, що він зможе виправити допущені

помилки, адже його товариш справився з поставленим завданням.

7. *Здійснювати взаємонавчання.* Навчальною програмою з трудового навчання передбачені теми, які за своїм змістом більш близькі дівчатам аніж хлопчикам: «Шиття», «Вишивання», «Бісероплетіння» та ін. Саме в цих випадках доцільно використовувати інтерактивні технології – роботу в парах. Так, наприклад, вивчаючи тему «Плетіння», учні ознайомлюються зі способами плетіння зі стрічок, товстих ниток, шнурів і вивчають основні прийоми роботи та послідовність виготовлення виробів технікою плетіння. Під час практичної роботи молодші школярі виготовляють закладки технікою плетіння. Більшість хлопчиків стикаються з труднощами при оволодінні технікою плетіння в три нитки. Дівчата, яким цей вид роботи знайомий змалку, демонструватимуть хлопчикам (напарникам) як правильно плести косичку. В свою чергу, хлопчики можуть навчити дівчат конструюванню технічних моделей з різних матеріалів (теми: «Технічні конструкції», «Робота з технічними конструкторами» та ін.). При цьому учень, передаючи уміння напарнику, одночасно вдосконалює свої.

8. *Взаємодопомога.* Сусід по парті завжди може звернутися до свого товариша з проханням допомогти йому. В свою чергу, учень якого попросили допомогти, не повинен виконувати за товариша його роботу, він може лише пояснити, підказати, продемонструвати правильне виконання незрозумілого етапу роботи. Допомога від напарника необхідна і в тому випадку, коли одному учневі певну технологічну операцію виконувати не зовсім зручно.

9. *Аналізувати та взаємооцінювати результати практичної роботи.* Після виконання певного трудового завдання школярі розглядають і порівнюють свої вироби, тобто вчать оцінювати власні творчі досягнення і

досягнення товариша відповідно до заздалегідь визначених учителем критеріїв (чи справився сусід по парті з поставленим завданням; чи акуратно виконана робота; чи творчо підійшов до оздоблення виробу). Якщо два учні працювали над виробом разом, то вони обговорюють результати своєї спільної роботи, відповідаючи на питання: «Чи все зробили як планували? Що вдалося, а що ні? Чому?». Ще вони можуть разом вирішити, кому б вони хотіли подарувати свій спільний виріб.

Здійснювати презентацію спільної роботи. Учні, що працювали в парі, демонструють свій виріб і розповідають, як вони спільно працювали, які труднощі виникали в роботі, відповідають на питання вчителя і однокласників. Крім цього, добре коли вчитель, перед виконанням спільної практичної роботи, пропонує напарникам творчі завдання: придумати цікаву назву своєму виробу, скласти про нього невеличку розповідь, віршик, придумати загадку. Тобто, презентація виконаних робіт відбувається в цікавій формі, учні вчать ся представляти свої роботи, виступати перед аудиторією.

Правила роботи в парах:

1. Поважай працю товариша. Ніколи не бери до рук чужу роботу без дозволу автора и вчителя.
2. Не ламай чужих виробів навіть якщо вони неправильно зроблені.
3. Навчився сам – допоможи товаришеві. Підкажи, яким прийомом краще скористатися або допоможи виправити помилку (продемонструй це на своїй роботі).
4. Виправляй роботу товариша лише за його згодою.
5. У спільній з товаришем роботі над композицією будь поступливішим. Працюйте дружньо. При невдачі не звинувачуй товариша, а допоможи виправити помилки.

10.

Проаналізуємо зміст підручника з трудового навчання для 1 класу (автори В. Сидоренко і Н. Котелянець), щодо можливості застосування інтерактивної технології – робота в парах. При вивченні теми «Рвана апплікація» учні спочатку індивідуально виконують в техніці «рвана апплікація» грона калини, а потім творять красу разом з сусідом по парті: практичне завдання «Створення грона винограду». Крім цього першому класі учні в парі виконують в техніці апплікація з паперу наступні завдання: «Осінній парк», «Пташка та сонечко із вирізаних з паперу долоньок», «Апплікація натюрморту із використанням посуду», «Човник у морі». Вивчаючи тему «Оригамі», конструюють тваринок і клумбу з тюльпанами. Працюючи з природним матеріалом виконують апплікацію «Квочка з курчатами», а з пластиліну створюють картину з овочами та фруктами, та пластиліновий пиріг. До свята Нового року учні, що працюють в парі, створюють гірлянди та ялинкові прикраси, новорічну листівку для Діда Мороза.

Таким чином, робота в парі забезпечує підвищення якості навчання і продуктивності праці. Кожен учень отримує можливість вести ділову розмову з напарником, відповідати, підказувати, допомагати, перевіряти, оцінювати тощо. Тобто учні отримують можливість обговорювати процес виконання виробу, що є необхідним для дітей цього віку. Взаємодопомога стає основним видом стосунків у парі. Робота в парах, як варіант кооперативного навчання, може широко використовуватися в процесі трудової підготовки молодших школярів з метою їх інтелектуального, комунікативного та емоційного розвитку.

Інтерактивні технології кооперативного навчання (робота учнів у складі творчої групи) на уроках трудового навчання.

В сучасному професійному житті до робітників ставляться ряд вимог: вміння працювати в групі, наявність командного духу та здатність до ризику, цінується почуття відповідальності й особиста дисципліна, ініціативність і зацікавленість, творчий підхід, професіоналізм, здатність до саморозвитку, відчуття суперництва. Одним із шляхів вирішення даних завдань є використання на уроках трудового навчання інтерактивних технологій – роботи учнів у складі творчої групи. При фронтальній формі організації роботи молодших школярів на уроках трудового навчання відсутній взаємозв'язок між учнями, узгоджена спільна трудова діяльність. Для учнів дуже значимі мотиви співробітництва і взаємодопомоги в праці. По мірі оволодіння визначеним рівнем знань та навичок у них швидко зростає потреба і в колективній творчій трудовій діяльності з однолітками. Уроки трудового навчання сприятливі для використання інтерактивної технології «робота у складі творчої групи», оскільки більшість часу уроку відводиться вчителем на виконання учнями практичної роботи. Коли учні працюють у складі творчих груп, їх трудова діяльність має колективний характер, що дуже важливо для їхнього майбутнього трудового життя. Працюючи у групі, учні контактують між собою, усвідомлюють, що результат трудової діяльності групи залежать від докладених зусиль кожного її учасника, тобто під час організації роботи в творчих групах здійснюється формування навичок співпраці.

Таким чином, за групової форми роботи навчальна діяльність активізується, якість виконаних практичних робіт підвищується, школярі мають можливість

обмінюватися думками, приходити до спільного рішення, допомагати один одному, співпрацювати.

Для роботи учнів у складі творчих груп вчитель підбирає цікаві завдання, які відповідають навчальній програмі. Завдання повинні бути посильними для груп, але такими, щоб всі учасники групи були задіяні у спільній творчій діяльності. Колективна трудова діяльність молодших школярів передбачає те, що кожен учень вносить свій особистий вклад у виконання завдання, здійснюється обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Вчитель повинен так організувати роботу груп, щоб виконання практичної роботи відбувалося за умови взаємної підтримки і в атмосфері доброзичливості.

Враховуючи вік дітей та їх індивідуальні особливості, вчитель повинен поступово привчати учнів до роботи в групі. Якщо педагог відразу передає молодшим школярам функції по організації, керуванню, контролю та оцінці групової роботи, то спільна діяльність дітей не призведе до успіху, тому що вони ще не підготовлені. Не очікуване надання самостійності в учнів зазвичай викликає розгубленість, стурбованість. Тому включення дітей у групову роботу повинно виконуватись педагогом поступово.

На початковому етапі організації групової роботи вчитель на власний розсуд об'єднує дітей у групи, враховуючи психологічну сумісність учнів, рівень їх трудових досягнень, складність завдання, темп роботи. Якщо окрема дитина не виявляє бажання працювати спільно з товаришами, не потрібно її примушувати до цього, а можна запропонувати індивідуальне завдання. Не всі учні психологічно готові до безпосередньої участі в тих чи інших формах роботи, деякі діти сковані, неконтактні. Тому вчитель повинен намагатися організувати роботу так, щоб всі учні в групі почували себе комфортно. Клас

повинен бути спеціально підготовленим до роботи в творчих групах, щоб учасникам було зручно працювати. Дві парти бажано поставити поруч, щоб кожен учень мав можливість співпрацювати у творчій групі. Вчитель повинен прослідкувати, щоб кожна група була забезпечена необхідними інструментами та матеріалами, окрім цього у нього завжди повинен бути різноманітний додатковий матеріал, оскільки в процесі спільної творчої роботи можуть виникати несподівані ідеї і діти звертаються за допомогою до вчителя.

Вчитель разом з учнями складає план майбутньої роботи, розподіляє обов'язки в групі і визначає, хто з дітей, яку частину спільного завдання буде виконувати. Доречно призначити в кожній групі координатора (бригадира, ланкового), для того щоб робота в групі проходила організовано і результативно. Роль координатора повинен виконувати учень, який зможе об'єднати зусилля кожного учасника групи заради позитивного кінцевого результату.

Пізніше учні самостійно, за власним бажанням об'єднуються в групи, обирають собі координатора, складають план майбутньої роботи, розподіляють обов'язки в межах групи. Після кожного уроку трудового навчання, на якому застосовувалися інтерактивні технології, вчитель повинен проаналізувати усі недоліки групової роботи та враховувати їх при наступній організації трудової діяльності учнів у складі творчих груп.

Робота у групі розвиває в учнів уміння працювати спільно, підвищує відповідальність за виконання дорученої справи, діти починають усвідомлювати перевагу групової роботи. Під час виконання практичного завдання в них розвивається ініціатива, кмітливість. На уроці діти обмірковують, запитують, сперечаються. Тому для того, щоб робота в групах була результативною, учнів потрібно привчати працювати в творчому колективі, уникаючи

конфліктів: їх треба вчити правильно вести дискусії, спори, навчити прислухатися до думки товариша, вчити відстоювати власну думку (рішення приймати колективно), спільно приймати ефективне рішення, правильно звертатися до товариша за допомогою, як її надавати.

Тому необхідно ознайомити учнів перед початком спільної діяльності з основними правилами роботи в групі. Ці правила вчитель може запропонувати учням розробити самостійно.

Приблизні правила роботи в творчих групах.

1. Об'єднайтеся в групи швидко і організовано.
2. Розподіліть обов'язки в групі.
3. Працюйте в групі тихо, щоб не заважати іншим.
4. Працюйте дружно та завзято.
5. Прислухайтесь до думки товариша.
6. Допомагайте один одному.
7. Поділіться з товаришами своїми матеріалами.

Вчитель повинен спостерігати за діяльністю всіх груп у класі. Якщо робота в групі проходить зладжено, втручатися у творчий процес не потрібно. При цьому учні повинні знати, що в разі необхідності вони завжди можуть звернутися до нього за консультацією. Також вчитель слідкує за дисципліною в класі і робить зауваження тим групам, які своїми діями заважають іншим групам у класі. Педагог повинен слідкувати за темпом роботи творчих груп. Дуже часто діти занадто захоплюються творчим процесом, а час спливає швидко, в такому разі вчитель радить групі сконцентруватися на головному та пришвидшити виконання завдання. Після виконання роботи, група обговорює результати своєї діяльності та презентує виріб. Взаємоконтроль і оцінка спільної

діяльності розвиває в учнів такі якості як самостійність, відповідальність, ініціативність.

На початковому етапі застосування групової роботи вчитель повинен розповісти та продемонструвати учням, як правильно представляти виріб, на що звернути увагу в своєму виступі. Надалі, при регулярному застосуванні групової роботи, процедура представлення та захисту робіт стає звичною для учнів, вони не соромляться виступати перед аудиторією, а навпаки, нетерпляче очікують того моменту, коли вони зможуть презентувати свій виріб.

Розповідати про роботу групи може як один її учасник, так і всі учні по черзі. Діти дуже люблять придумувати назви своїм спільним роботам, розповідати невеличкі історії, розігрувати окремих епізод в дійових особах, складати віршики, ділитися тим, кому вони хочуть подарувати свою роботу і чому та ін. Учасники інших груп та вчитель можуть ставити творчій групі, що звітується, додаткові запитання, тобто в аналізі й обговоренні приймає участь весь клас.

При оцінюванні групової роботи вчитель повинен звернути увагу не лише на якість виконання виробу, його естетичне оформлення, рівень творчості та самостійності учнів, а й на атмосферу, в якій працювали учні: чи проявляли терплячість, ввічливість, привітність, дружність. Оцінювати роботи молодших школярів потрібно так, щоб не згасало почуття спільної радості, гордості за виконаний виріб.

Основні етапи групової роботи:

- 1) Підготовка до виконання групового завдання:
  - постановка групового завдання;
  - інструктаж про послідовність роботи.
- 2) Практична групова робота:

- ознайомлення із завданням, планування роботи в групі;
  - розподіл обов'язків, ролей, завдань всередині групи;
  - індивідуальне виконання завдання кожним учасником групи;
  - об'єднання виготовлених частин кожного учасника групи в спільний виріб;
  - підбиття підсумків виконаного групового завдання (обговорення виконаного завдання в групі).
- 3) Заключна частина:
- повідомлення про результати роботи кожної групи;
  - аналіз робіт учнів та оцінювання;
  - загальний підсумок про роботу груп і досягнення поставлених цілей.

Способи здійснення групового навчання:

Індивідуально-групова робота. Це спільна діяльність учнів, при якій кожен учасник групи виконує частину спільного групового завдання (виконання групового завдання потребує розподілу обов'язків між її учасниками. Наприклад: ліплення сервізу, створення групою віночка з паперових квітів, виготовлення героїв до казки з різних матеріалів).

Кооперативна групова діяльність. Це спільна діяльність учнів, при якій кожна група працює над виконанням частини спільного для всього класу завдання (наприклад: створення кожною групою частинки новорічної гірлянди, або конструювання кожною групою окремого виду транспорту та об'єднання їх у колективний проєкт «Транспорт нашого міста»).

Також групова діяльність може бути однорідною, коли усім групам в класі вчитель дає виконувати однакові завдання та диференційованою – різні групи отримують різні завдання (при цьому цілісність пізнавальної діяльності всього класу зберігається, оскільки залишаються спільними освітні, виховні й розвивальні цілі уроку).

Переваги роботи в творчих групах:

- активізується процес навчання;
- учні мають можливість вчитися один в одного;
- створюється доброзичлива атмосфера спілкування;
- учні мають можливість допомагати один одному;
- розвиваються організаційні та комунікативні вміння молодших школярів.

Таким чином, при спільній груповій роботі на уроках трудового навчання молодші школярі більш відповідально ставляться до виконання завдання, стають вимогливішими до себе та уважнішими до товаришів. Спільна трудова діяльність об'єднує дітей та готує їх до майбутнього трудового життя в колективі.

4. Діяльність учнів-консультантів на уроках трудового навчання.

В курсі трудового навчання є багато уроків, на яких учні повинні засвоїти нові, невідомі їм трудові операції та прийоми роботи. Якщо вони не засвоять ці операції, вчитель не зможе пропонувати учням творчі завдання. Знайомство з новими операціями та прийомами краще за все здійснювати, використовуючи практичний метод навчання. Тобто вчитель пояснює та демонструє дітям як правильно виконується певна трудова операція, після чого вони самостійно намагаються повторити дії вчителя. Основними прийомами при цьому є демонстрація (з боку вчителя) і вправи (зі сторони учнів). Але не всі діти можуть

оволодіти практичними вміннями з першого разу, тому вчителю обмежитися лише докладним поясненням і фронтальною організацією роботи учнів не завжди вдається. Йому доводиться підходити майже до кожного учня і демонструвати технологічну операцію індивідуально (проведення індивідуального інструктажу), а інші учні в цей час чекають на допомогу збоку вчителя. Процес навчання відбувається неефективно, зі значними затратами часу.

Наприклад, у другому класі, вивчаючи тему «Самообслуговування. Одяг і взуття», учні знайомляться з правилами шиття. Вчитель повинен навчити дітей як правильно тримати голку та всилати в неї нитку, продемонструвати прийом зав'язування вузлика, а при фронтальному інструктажі зробити це майже неможливо. Далі учні виконують практичну роботу «Пришивання гудзиків», що теж вимагає від вчителя приділяти увагу майже кожному учневі та проводити індивідуальні інструктажі. В 4 класі, при вивченні теми «Вишивання», молодші школярі повинні навчитися виконувати шов уперед голкою та шов назад голкою, а це теж вимагає від учителя індивідуальної роботи майже з кожним учнем. Така ж складна ситуація виникатиме і при вивченні інших тем «Робота з волокнами та нитками», «Бісероплетіння» та ін. По кожній темі учням можна пропонувати багато творчих задач і проблемних завдань, але перед цим необхідно сформувати відповідні вміння, тобто необхідна серйозна підготовка, яка вимагає від учителя великих зусиль. Тому не всі вчителі охоче беруться за вивчення з учнями даних тем традиційними методами.

У процесі інноваційного навчання для проведення такої роботи вчитель може залучати учнів в якості помічників вчителя. В класі завжди знайдуться учні, які краще і швидше інших засвоюють нові трудові операції або

навіть вже володіють ними (навчили батьки чи бабуса вдома або діти відвідують відповідний гурток чи з захопленням ставляться до конкретної справи і самостійно нею оволоділи), такі учні успішно можуть навчати своїх однокласників, допомагати їм в разі виникнення труднощів під час виконання завдання. Якщо у класі немає учнів, які добре розуміються на тому матеріалі, який буде вивчатися на уроці, – вчитель повинен самостійно їх підготувати.

Учням дуже подобається бути помічниками вчителя. Вони мають змогу виступити в привабливій для себе ролі вчителя, наставника. Це активізує дітей, заохочує їх до сумлінного виконання навчальних завдань. Іноді пояснення товариша сприймаються доступніше, ніж пояснення педагога.

Консультант – це учень, який добре встигає з трудового навчання, зацікавлено ставиться до його вивчення, виявляє бажання допомогти товаришам у навчанні, вміє знаходити контакт з іншими учнями, не проявляє зазнайства й лицемірства, вимогливий до себе і до інших. Крім того, він повинен володіти організаторськими вміннями, умінням здійснювати аналіз навчального завдання, скласти план розв'язування, залучати до цієї справи інших учнів, вміти доступно пояснити матеріал, об'єктивно оцінювати роботу, тактовно виправляти допущені помилки. Консультанти можуть виконувати роль помічників вчителя, тобто надавати допомогу однокласникам в разі необхідності, а може самостійно (виконуючи роль педагога) їх навчати як виконується окрема трудова операція чи прийом, або як виготовляється певний виріб.

Наприклад, тема «Оригамі» на уроках трудового навчання в початковій школі вивчається в 1-4 класах. Вже починаючи з 2 класу, вчитель може доручати учням-консультантам демонструвати однокласникам, як

складається з паперу певний виріб (тваринки, головні убори, транспорт, квіти, корисні предмети (стаканчики, пакетики, коробочки). Звичайно, починати потрібно з найпростіших виробів, поступово ускладнюючи завдання.

Педагог може залучити учнів-консультантів до виконання практичних завдань у складі невеликих груп. Вчитель повинен завчасно виявити дітей, які вміють конструювати з паперу методом оригамі та підготувати їх до ролі консультанта у вільний від уроків час. Вчитель перевіряє (або навчає) як учні-консультанти виготовляють виріб, чи не допускають вони помилок при складанні паперу, і встановлює чи зможуть ці учні доступно пояснити всі етапи роботи однокласникам. Також педагог розповідає консультантам, які типові помилки можуть допускати діти під час виконання роботи, на чому потрібно детально зупинитися при виконанні практичного завдання, на що звернути їхню увагу.

На уроці 4-5 консультантів навчають однокласників складати виріб з паперу, тобто кожен учень-консультант працює зі своєю групою дітей. Перед учнем-консультантом повинна лежати технологічна картка виготовлення виробу, якою він може скористатися в разі необхідності. Учень-консультант поетапно демонструє виконання виробу методом оригамі, а діти, які з ним працюють, повторюють за ним його дії. Попрацювавши з одним консультантом, тобто виконавши виріб, групи міняються консультантами і виконують інший виріб.

Вчитель може залучати в якості свого помічника і одного учня, який би замість вчителя демонстрував виконання певного виробу. До ролі консультантів потрібно залучати по можливості всіх дітей у класі, щоб учні мінялися ролями, відчували відповідальність за доручену справу, підвищували свій авторитет серед однолітків.

Переваги залучення учнів-консультантів на уроках трудового навчання:

- активізується процес навчання (підвищується якість та обсяг виконання завдання, тобто учні можуть виконати за урок не один, а декілька виробів (навчання трудових операцій проходить більш ефективно);
- кожен учень працює без напруги, спокійно;
- працюючи з невеликою групою, учень-консультант своєчасно помічає допущені товаришами помилки;
- кожен учень майже одразу може отримати необхідну допомогу від консультанта;
- учень не соромиться звернутися за допомогою до консультанта, уточнити в нього, як правильно виконувати завдання (учні, в яких щось не виходить, не завжди звертаються за допомогою до вчителя – соромляться, бояться, а до товариша їм звернутися набагато легше).

ТЕМА 5. Використання ігрових технологій на уроках трудового навчання

1. Поняття «Ігрові педагогічні технології». Значення й особливості використання ігрових технологій на уроках трудового навчання в початковій школі.
2. Структура дидактичної гри. Методика організації і проведення дидактичних ігор на уроках трудового навчання.
3. Основні блоки дидактичних ігор з трудового навчання.
4. Приклади дидактичних ігор.

1. Поняття «Ігрові педагогічні технології». Значення й особливості використання ігрових технологій на уроках трудового навчання в початковій школі.

Підготовка молодших школярів до трудової діяльності залишається одним з головних і актуальних завдань сучасної школи. Початком такої підготовки є формування у учнів інтересу до праці і прагнення оволодіти певними трудовими вміннями.

Саме ігрові технології дозволяють створити високий рівень мотивації, результативності занять та умови для соціалізації молодших школярів, їх всебічного виховання. Художньо-творча ігрова діяльність сприяє позитивному емоційному стану учнів, стимулює розвиток їх творчих здібностей; образного та логічного мислення; спостережливості, різних видів пам'яті, в тому числі зорової, є ефективним засобом засвоєння знань, умінь і навичок.

Ігри з елементами театралізації, створенням образів у різних видах діяльності викликають у школярів яскравий емоційний відгук. При використанні художньо-дидактичних, настільно-друкованих ігор, різноманітних

лото, парних картинок відбувається закріплення знань про властивості предметів, які потім учні молодшого шкільного віку повинні зобразити у власній художній діяльності (малюнку, аплікації, ліпленні тощо). Завдання з пізнавальним та ігровим початком необхідно складати з урахуванням вікових можливостей молодших школярів.

Ефективність засвоєння знань та умінь з трудового навчання значною мірою залежить від розвитку в школярів пізнавального інтересу до цього предмета. Інтерес дитини позитивно впливає на всі психічні процеси і функції: сприймання, увагу, пам'ять, мислення, волю. Міцні знання, уміння й навички учні набувають у процесі активної пізнавальної діяльності, важливим збудником якої є пізнавальний інтерес. Тому так важливо серйозне заняття зробити для дітей цікавим і захоплюючим. Досягнути цього можна, вводячи у структуру уроку трудового навчання різноманітні дидактичні ігри, які є ефективним засобом активного навчання, але не універсальним. Використовувати ігрові технології слід в поєднанні з іншими методами навчання. Дидактичні (навчальні) ігри відіграють одночасно навчальну, розвивальну та виховну функції, мають велике значення для духовного, емоційного, інтелектуального та фізичного розвитку дитини.

На уроках трудового навчання організація таких ігор допомагає моделювати творчий процес, створює сприятливі умови для розвитку творчих здібностей учнів, інтересу до самостійних досліджень. Під час гри дитина вчиться аналізувати свої дії, самостійно приймати рішення, займатися творчістю, оцінювати свою поведінку. Часто гра вимагає колективного виконання завдань, що забезпечує психологічний комфорт її учасників, прискорює процес творчого пошуку та реалізації ідей. Творча атмосфера є ознакою будь-якої гри. Тому навчально-пізнавальна

діяльність учнів на уроках з організацією ігор перетворюється на творчу навчальну діяльність, за якої діти знаходять альтернативні варіанти вирішення тих чи інших завдань, обґрунтовують прийняті рішення, висловлюють власну думку.

Визначний педагог К. Ушинський у свій час зазначав: «У грі дитина живе, і сліди цього життя глибше залишаються у ній, ніж сліди реального життя». В. Сухомлинський стверджував: «Без гри школа перетворюється у сумний «казенний» заклад, який сушить розум та спустошує серце».

Таким чином, ігрові технології виконують важливі функції у процесі трудової підготовки молодших школярів:

- підвищують інтерес до процесу трудового навчання;
- сприяють успішному формуванню трудових умінь і навичок;
- розвивають творчі здібності учнів;
- дють можливість застосовувати отримані знання на практиці;
- активізують учнів та викликають у них бажання дізнатися якомога більше про професії, інструменти, матеріали, сучасну техніку;
- допомагають якісно виконати трудове завдання;
- сприяють кращому розумінню матеріалу та ефективному засвоєнню розділів програми.

2. Структура дидактичної гри. Методика організації і проведення дидактичних ігор на уроках трудового навчання.

Структура дидактичної гри:

- правила гри;
- сюжет гри;
- підсумок гри.

Успіх організації дидактичних ігор залежить від дотримання вчителем певних вимог:

- ігрове завдання має збігатися за змістом із навчальним завданням (ігровою є тільки форма його постановки);
- дидактична гра має бути посильною для кожного учня;
- правила гри зрозумілі й чітко сформульовані;
- підсумок чіткий і справедливий;
- залучати до гри слід всіх учнів (головна умова організації гри – участь кожного учня в створеній ситуації).

Методика організації і проведення дидактичних ігор на уроках трудового навчання.

В залежності від поставлених завдань ігрові технології можуть застосовуватися на будь-якому уроці трудового навчання.

Вони можуть бути включені в урок на різних етапах: під час вступної бесіди, постановки трудового завдання, організації робочого місця учнями, закріплення вивченого матеріалу, підбиття підсумків уроку. Ігрові дії можуть тривати 3-7 хв. Для проведення дидактичних ігор необхідно завчасно підготувати матеріальну базу, тобто організація дидактичних ігор вимагає використання різноманітної наочності. Вчитель оголошує правила гри учням (обов'язково дотримується умова одночасного початку виконання ігрового завдання; оголошується винагорода за виконане завдання; з'ясовуються критерії оцінювання виконаної роботи). Сюжет гри передбачає виконання учнями певних дій в рамках встановлених правил та їх оцінювання. Наприкінці підводиться підсумок гри, визначаються переможці.

3. Основні блоки дидактичних ігор.

Всі дидактичні ігри, які використовуються в курсі трудового навчання, можна об'єднати в блоки, в залежності від поставленої дидактичної мети.

1 блок дидактичних ігор спрямований на формування в учнів основ культури праці (вміння організовувати робоче місце, дотримуватись порядку на робочому місці протягом уроку, використовувати інструменти за призначенням, економно використовувати матеріал, з яким працюють учні).

2 блок спрямований на формування умінь учнів самостійно аналізувати конструкцію виробу, бачити шляхи його удосконалення, визначати технологію виконання, вибирати раціональні трудові операції, планувати подальшу роботу і свідомо її виконувувати.

3 блок ігор спрямований на формування у школярів умінь якісно виконувати трудові операції (формування умінь з обробки матеріалів). Наприклад: розмітка за шаблоном, кресленням, малюнком; вирізання деталей, фігур; збирання деталей та їх оздоблення та ін.).

4 блок спрямований на засвоєння учнями теоретичного навчального матеріалу з курсу трудового навчання.

4. Приклади дидактичних ігор.

Ігрові завдання 1 блоку дидактичних ігор спрямовані на формування в учнів вміння організовувати робоче місце і підтримувати порядок на робочому місці.

Наприклад: для підготовки робочих місць, обираються чергові з кожного ряду. Вони роздають матеріали та інструменти учням, які повинні розташувати їх згідно з правилами. Чий ряд перший впорається з завданням, той і переможець. Підводячи підсумок

дидактичної гри, учнів потрібно запитати «Як ви гадаєте, чому саме цей ряд переміг?»

Ігрове завдання з використанням таблиці з зображенням правильного розташування інструментів та матеріалів на парті. На дошку вчитель вивішує таблицю із зображенням столу, на якому зліва лежить набір кольорового паперу, ножиці, що лежать справа, клей, розташований у верхній частині стола і т.д. Діти звіряють розташування своїх предметів із таблицею, наводячи порядок. Чий ряд впорається швидше – отримує прапорець або інший знак (ряд найохайніший), або найкращий робочий стіл. Гра може проводитися 2-3 рази за урок.

Ігри, спрямовані на підтримання порядку на робочому місці під час виконання практичної роботи, виконують роль ігрових пауз. Головна дидактична задача ігор «Кожній речі – своє місце», «Схованки», «Що пішло до сусіда?» «Хвилинки чистоти» – привчити дітей тримати всі інструменти і матеріали на своїх місцях.

У грі «Що пішло до сусіда?» з'ясується, що з речей учня лежить на сусідній половині стола, і, якщо до сусіда нічого «не пішло», цей учень оголошується уважним працівником, який вміє підтримувати постійно порядок на своєму місці. Так за допомогою гри виховується культура праці.

Гра «Схованки» допомагає дітям запам'ятати важливе правило працюючої людини: звідки взяв – туди і поклади. Діти, закривши очі, опускають руку на те місце, де повинен лежати предмет, який назвав вчитель. Поступово за допомогою гри у дітей виробляється вміння і бажання тримати усі предмети на своїх місцях не тільки на уроці трудового навчання, а й під час інших занять.

Ігрова пауза «Хвилинки чистоти». Наприклад, при створенні аплікації квітів вчитель, після того як діти вирізали деталі квітів, пропонує учням покласти обрізки

паперу в спеціальну коробочку, розташовану на парті. Після цього повідомляє: «Тепер переходимо до вирізання листочків. Ми будемо привчатися з вами дотримуватися порядку на робочому місці. Той з вас, кому не доведеться нічого прибирати на своєму робочому місці, після моїх слів «Зупинили роботу, у нас хвилинка чистоти», отримає фішку, а в кінці уроку, той, у кого буде більше фішок, отримає звання «Кращого по чистоті».

Таким чином можна за короткий відрізок часу привчити учнів все необхідне мати під рукою та дотримуватися чистоти на своєму робочому місці.

Для ознайомлення учнів з правилами роботи з інструментами використовується дидактична гра «**Чарівний футляр**». В спеціальному футлярі розміщені кольорові макети інструментів (які використовуються на уроках трудового навчання), матеріали. Цей футляр дає змогу учням наочно демонструвати правила техніки безпеки, вибирати потрібні інструменти в залежності від виду робіт, розміщувати їх на робочому місці. За допомогою макетів учні пояснюють свої дії: ножиці розміщують справа, так як їх беруть правою рукою, лінійку – зліва, її зручно пересувати лівою рукою. Використовувати чарівний футляр можна і під час практичної роботи, і під час прибирання робочих місць. Привабливість інструментів-макетів, можливість демонстрування їх всьому класу з поясненнями сприяє розвитку інтересу до правильної роботи з інструментами. Учні порівнюють свої дії з діями товаришів, коментують їх.

Дидактичні ігри 2 блоку: спрямовані на формування вміння аналізувати виріб, який буде виготовлятися, розбиратися в його конструкції, визначати технологію виконання виробу, складати план майбутньої роботи.

Правила гри. Кожній команді надається можливість відповісти на однакову кількість запитань. За правильну відповідь команда отримує фішку. Сюжет гри: Діти, я запрошую вас прийняти участь у новому змаганні, яке допоможе вам розібратися в конструкції виробу і визначити технологію його виконання. Команди по черзі будуть відповідати на запитання, отримуючи за правильну і повну відповідь команда, якщо відповідь неправильна чи неповна, право відповіді переходить до іншої команди – яка за доповнення може отримати вже дві фішки. Вчитель демонструє учням новорічну іграшку для ялинки. Діти, що це? Вірно, це прикраса для новорічної ялинки – ребриста кулька. (вчитель пропонує представникам команд взяти з його столу кульки, роздивитися їх з учасниками команди і після цього відповісти на питання: З чого зроблена кулька?, Чи може вона бути іншого кольору? Що можна сказати про її розміри? Яка кількість деталей необхідна для її виготовлення? В якій послідовності будемо виготовляти виріб? По мірі того як учні відповідають на поставлені запитання, вони отримують за свої відповіді фішки. Підсумок гри: Ми підраховали всі фішки, їх виявилось у кожної команди порівну. Отже перемогла дружба.

Дидактична гра «**Закінчи речення**». Ця гра допомагає учням дізнатися про послідовність виконання виробу. За правильний опис трудових дій вчителя, команда отримує фішку. В цьому вам допоможе інструкційна картка (або без інструкційних карт). Я буду демонструвати, а ви коментуйте мої дії. Для того, щоб зробити ялинкову кульку, я беру... (Вчитель показує кольоровий папір, а діти завершують речення). Далі я беру..... Гра продовжується. Після коментування дій вчителя, команди повинні скласти план виконання майбутнього виробу. В залежності від правильності виконання завдання вчитель визначає переможців.

Ігрові технології ефективні і в тих випадках, коли завдання викликає у дітей труднощі. Наприклад: при орієнтовному плануванні трудового завдання з'ясовуються основні етапи виготовлення виробу: підбір матеріалу, вибір інструментів, розмічання, виконання оброблювальних операцій (згинання, різання). Ознайомившись з основними стадіями виконання виробу, в учнів 1-2 класів нерідко виникають труднощі: вони плутають послідовність виконання дій і операцій. В цьому випадку вчителі використовують намальований іграшковий поїзд (на вагончиках є резиновий шнур для закріплення карток). Кожна картка демонструє якийсь окремих етап роботи (згинання, різання), до початку роботи картки перемішані лежать на столі вчителя. При організації практичної роботи вчитель дає завдання учням знайти карточку, яка відображає початковий етап роботи. Після виготовлення цієї заготовки, вибирається наступна картка. Використовуючи даний ігровий прийом вчитель наочно і в цікавій формі керує діяльністю учнів.

Дидактичні ігри 3 блоку спрямовані на формування вмінь якісно виконувати трудові операції та привчають учнів до самоконтролю.

Гра «**Чарівний шаблон**». Сюжет гри: діти, для того щоб зробити аплікацію, ви повинні підготувати деталі, користуючись шаблонами. Фішку отримає той, хто правильно обведе шаблони. А що означає правильно? Пригадаємо з вами правила користування шаблонами:

1. Розмітку проводять з зворотного боку матеріалу.
2. Шаблон прикладається так, щоб економно витрачався матеріал, але так, щоб усі краї шаблону були на матеріалі.
3. Під час розмічання шаблон міцно притримується однією рукою, а другою обводять його контур, якщо шаблон при розмічанні зсунувся вбік, потрібно

прикласти його так, щоб з ним співпала попередня лінія розмітки і продовжити операцію розмічання.

Діти приступають до роботи, дотримуючись правил роботи з шаблонами.

Для формування в учнів уміння правильно працювати з клеєм і ножицями проводяться дидактичні ігри **«Клей – невидимка»**, **«Ножиці – художниці»**.

Наприклад: учні розповідають як правильно працювати з клеєм, вчитель узагальнює їх відповіді. А чому гра називається «Клей-невидимка»? Вірно, тому, що ваш виріб повинен бути охайним, тобто правильно склеєним. Для цього клей наноситься тонким шаром на зворотну сторону деталі, тому домовимось, що на ваших роботах я не побачу клей в тих місцях, де його не повинно бути. Перевіряти, як учні впоралися з цим завданням, може не лише вчитель, а й спеціально обраний учень.

В гру **«Ножиці-художниці»** діти грають, дотримуючись правил роботи з ножицями.

До цієї ж групи відноситься гра **«Економія»**. Однією з умов проведення цієї гри є те, що учні отримують визначену кількість матеріалу, якого достатньо для виготовлення потрібної кількості деталей. Завдання учням: виготовити необхідну кількість деталей з наявного матеріалу. Таким чином, діти привчаються економити матеріал, з яким працюють.

Дидактичні ігри 4 блоку направлені на ознайомлення учнів в ігровій формі з інструментами, матеріалами, з якими вони працюють на уроках трудового навчання, також на ознайомлення з професіями, видами декоративно-ужиткового мистецтва та ін.

Наприклад, для повторення правил безпечної роботи з інструментом, вчитель може використати ігровий прийом **«закривання очей»** або **«чарівний мішечок»** чи провести **«конкурс знавців інструменту»**: учаснику гри зав'язують

очі та дають в руки будь-який інструмент або він достає його сам з чарівного мішечка. Учень повинен впізнати його на дотик і розказати правила безпечної роботи з ним.

Ігровий прийом: **«уявлення ситуації»** Наприклад: При ознайомленні учнів з основними видами тканин вчитель пропонує дітям уявити, що вони знаходяться в магазині «Тканини» і їм треба для ляльки підібрати тканину для пошиття різноманітного одягу. Учні вибирають тканину, називають її та її властивості, аргументують свій вибір для даного виду одягу. Це сприяє не тільки формуванню трудових вмінь, а й моральних якостей: (доброти, ввічливості, працелюбства, чесності, дисциплінованості) та естетичних смаків..

Для ознайомлення учнів з декоративно-ужитковим мистецтвом писанкарством, можна на закріплення вивченого матеріалу, провести з учнями дидактичну гру **«Впізнай символи»**. Командам роздаються зображення різноманітних писанок, їх завдання – знайти на них символи та розшифрувати їх значення, перемагає та команда, яка знайшла найбільше символів та правильно їх розшифрувала. Наприклад: безкінечник – нескінченність життя; трикутник – символ вогню; квадрати та ромби – знаки землі; хрест – чотириріг, символ Всесвіту; зигзаг, хвилячки – символи води; граблі – символ дощу та ін.

Для ознайомлення учнів з професіями існує багато цікавих дидактичних ігор: **«Впізнай професію»**, **«Пантоміма»**, **«Хто з чим працює?»** та ін.

РОЗДІЛ II. МЕТОДИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДИСЦИПЛІНИ «ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ГАЛУЗІ «ТЕХНОЛОГІЇ»

Приклади використання інноваційних технологій на уроках трудового навчання в початковій школі.

Тема проекту: «Макетування хатнього інтер'єру»
(4 клас).

Тип проекту – колективний, підсумковий.

Мета: ознайомити учнів з інтер'єром української хати, оздобленням предметів хатнього побуту; закріпити уміння працювати різними інструментами та матеріалами; розвивати творчі здібності, фантазію, творчу уяву, естетичні смаки; формувати комунікативні вміння; навички взаємодопомоги, співпраці, прагнення завершити почату справу; виховувати любов до традицій і звичаїв українського народу.

Метод, домінуючий в проекті – творчий, пошуковий.

На першому уроці трудового навчання вчитель повідомляє учням, що вони будуть проектувати макети хатнього інтер'єру. Він розповідає школярам, як над проектами працювали учні інших класів в минулі роки, демонструє кращі зразки їх робіт (для того, щоб діти уявляли собі кінцевий результат роботи). Обов'язково вчитель розповідає молодшим школярам, якою ж була українська хата (ознайомлює учнів з її інтер'єром): «Українська піч завжди займала внутрішній кут хати з одного боку від входних дверей і була обернена своїм отвором до фасадної стіни, в якій були вікна. По діагоналі від печі влаштовували парадний («красний») кут, де розміщували ікони, прикрашені вишиваними рушниками.

Під іконами уздовж бічної стіни ставили стіл. Біля нього попід стіною розміщували довгу дерев'яну лаву, а з зовнішнього боку – маленький переносний ослін. Збоку від столу стояла скриня. Біля печі робився настил з дощок (полик), вдень він використовувався для хатніх робіт, а вночі слугував спальним місцем. В кутку, протилежному печі, біля дверей розміщували поличку або невеличку шафу для посуду, а вздовж стіни над вікнами – полички для хатнього начиння. Підлога була глиняною. Над спальним місцем були поширені жердки-вішалки. Традиційна українська хата мала, як правило, не менше 3 вікон.

Якщо є можливість, то вчитель може ознайомити дітей з українською селянською хатою, відвідавши народознавчий музей.

Підготовчий етап. На цьому ж уроці учні об'єднуються в групи, обирають координатора групи і починають працювати над макетом хатнього інтер'єру. Спочатку вони обговорюють своє завдання. Висувають ідеї щодо майбутнього макету (шляхом використання методу мозкової атаки), планують роботу, розподіляють обов'язки в групі, хто над якою частиною буде працювати, конструюють і створюють попередні ескізи. Робота продовжується і в позаурочний час. Молодші школярі працюють з додатковими джерелами інформації; консультуються з вчителем, якщо виникають труднощі; учні підбирають необхідні інструменти та матеріали для роботи.

Після завершення підготовчого етапу, починається технологічний етап (2 уроки), в процесі якого учні виготовляють побутові речі української хати, оздоблюють їх в різних техніках, об'єднують готові вироби в спільний макет.

Заключний етап (презентація проектів). Захист проектів може відбуватися як частина свята «Українська світлиця». Спочатку проект обговорюється в групі. В день презентації кожній групі надається можливість демонструвати свою роботу, представити план здійснення проекту, хто і на якому етапі допомагав виконувати проект, що сподобалося в проектній діяльності, що нового дізналися при виконанні даного проекту. Інші школярі можуть ставити запитання учням, які презентують свою роботу. Вчитель теж ставить їм запитання: «З яким видом дизайну ви ознайомилися?», «Про які традиції та звичаї дізналися?», «Що сподобалось у роботі?», «Щоб хотілося ще додати в проєкті?», «Як з'явився задум, ідея?» «Які труднощі виникали при роботі над проєктом?», «Чи влаштовували вас властивості тих матеріалів, які ви використовували в роботі?» «Які техніки застосовувались при виконанні проєкту? (вишивка, аплікація, витинанка, ліплення, розпис, плетіння та ін.). Також групи можуть супроводжувати захист проєктів декламуванням віршів про українську хату, виконанням пісень та розповіді прислів'я, приказки й відповідні загадки. Після захисту проєктів влаштовується виставка робіт.

Тема проекту: «Дари осені» (робота з рослинним матеріалом) (1-4 класи).

Тип проекту – індивідуальний.

Мета: формувати вміння виконувати аплікації з рослинного матеріалу за власним задумом; розвивати творчі здібності, фантазію, уяву, естетичні смаки, пізнавальний інтерес; виховувати любов та бережливе ставлення до живої природи.

Змістовий аспект проекту: спостереження за природою; краснзнавчий компонент, географія краю, його флора і фауна; народознавчі особливості; літературна і народна творчість; культурологічна направленість.

Метод, домінуючий в проекті: творчий, пошуковий.

На першому уроці трудового навчання вчитель повідомляє учням, що вони будуть працювати над своїми проектами.

Дає їм завдання: зібрати рослинний матеріал, засушити його, систематизувати, продумати свою роботу, створити композицію з рослинного матеріалу і захистити свій проект.

Підготовчий етап. Один урок відводиться на збір матеріалу для виконання проекту (екскурсія в парк, ліс). (підготовчий етап до виконання проекту). Вчитель разом з учнями збирає природний матеріал для майбутніх проектів, нагадує правила збирання матеріалу (не шкодимо природі). Вже зараз він пропонує їм помріяти, пофантазувати, що вони можуть зробити з того або іншого листочка, звертає увагу дітей на різноманітність кольорів осені. Розповідає учням про осінь, казку про листочки, які лежать на землі нікому не потрібні і сумують. Але один листочок вірив, що придуть чарівники, заберуть їх і створять з них щось прекрасне. Учні уявляють себе чарівниками. Після такої

розповіді в них з'являється бажання творити. Після збору матеріалу діти продовжують роботу над проектами.

Учні планують свої дії, придумують назву проекту, продумують, що б вони хотіли зобразити, що буде головним результатом роботи, до кого вони будуть звертатися за допомогою. Вчитель обговорює з кожним учнем хід його роботи, надає консультації, допомогу, разом з школярами визначає послідовність роботи. Розпочинати свою роботу потрібно з вибору сюжету. Потім скласти ескіз для аплікації, вибрати фон, вирізати деталі зображення і розкласти на тлі. Попередньо можна злегка намітити розташування роботи олівцем.

Після завершення підготовчого етапу, починається технологічний етап, в процесі якого учні відтворюють задум у своїх роботах на уроці трудового навчання.

Технологічний етап. Для виконання проекту клас готується завчасно, на столах розташовується все необхідне. Починається творча робота. Покладаючись на власну фантазію і смак, дитина починає творити сюжети, отримуючи насолоду від власного творіння. Вчитель координує їх роботу. Готові роботи під пресом і папером підсушуються протягом доби, а потім оформляються.

Заключний етап. Захист проектів. Захист проектів може відбуватися як частина свята «Золота осінь». В день презентації кожній дитині надається можливість демонструвати свою роботу, представити план здійснення проекту, розповісти хто і на якому етапі допомагав їм виконувати проект, що сподобалося в проектній діяльності. Діти читають вірші і казки про природу, осінь, які надихнули їх на створення своєї роботи, або які вони самі створили під час виконання проекту. Після захисту, виконані роботи розміщуються на виставковому стенді.

Тема: Рослинний орнамент (2 клас)

Мета: сформувати поняття про центровий орнамент, стилізацію, послідовність складання рослинного орнаменту у квадраті, крузі. Розвивати увагу, спостережливість, образне мислення, фантазію; формувати навички співпраці, взаємодопомоги. Виховувати бережне ставлення до природи, акуратність у роботі.

Обладнання: демонстраційний матеріал: зразки аплікацій, виконаних з різних матеріалів, зразки рослинного та геометричного орнаментів, зразки виробів, що виготовлятимуться на уроці, картон кольоровий, лінійка, простий олівець, клей, ножиці, конверт із засушеним листям різних форм, газетний папір, посібник: Веремійчик І.М, Трудове навчання. 2 клас.

ХІД УРОКУ

1. Організація учнів до уроку.

Учитель перевіряє готовність учнів до уроку, організацію робочих місць, наявність матеріалів та інструментів.

2. Актуалізація знань учнів.

На минулому уроці ми знайомилися з різними видами орнаменту, його елементами та послідовністю складання геометричного орнаменту.

1. Що таке орнамент? (ритмічне чергування візерунків).
2. Які орнаменти ви знаєте? (геометричний, рослинний, зооморфний)
3. Як ви думаєте, що можна прикрасити за допомогою орнаменту? (посуд, рушники, одяг, будинки, килими, тканини).
4. Хто складає орнаментальні візерунки? (народні майстри).

3. Повідомлення теми та мети уроку.

Сьогодні на уроці ми ознайомимося з особливостями рослинного орнаменту. Навчимося складати орнаменти з засушеного листя дерев і кущів у квадраті та крузі.

4. Вивчення нового матеріалу.

Орнаментальні візерунки призначені для прикрашання всього, що оточує людину в житті. Їх складають народні майстри. Елементи орнаментальних візерунків замальовуються з навколишньої природи і перетворюються в ритмічне чергування колірних плям і форм. Природні форми в орнаменті узагальнюються, спрощуються, підкреслюється лише характерний силует. Цей процес зміни, спрощення природних форм для створення декоративних візерунків із можливою зміною кольору називається стилізацією. Вчитель демонструє фотографії квітів (тюльпани, соняшники) та демонструє декоративні зображення даних квітів і порівнює їх разом з учнями. Сьогодні ми будемо створювати з вами центровий орнамент. Це такий вид орнаменту, в якому візерунок знаходиться в центрі, середині. Спочатку кожен з вас самостійно прикрасить рослинним орнаментом килимок (квадрат), а потім разом з напарником оздобите декоративну тарілку (круг).

5. Аналіз зразка виробу.

Уважно розгляньте зразок і дайте відповіді на такі питання (учні розглядають зразки орнаментів в квадраті та крузі): Що зображено на зразках? З чого складаються візерунки? Який матеріал використано для складання орнаменту, його основи (фону)? Яку форму має листя? Як листки розміщені в орнаментах?

6. Планування трудового процесу.

Разом з учителем учні з'ясовують, які матеріали необхідні для виготовлення орнаменту в квадраті. Визначають послідовність його виготовлення. Всі пояснення вчителя супроводжуються показом:

- за допомогою шаблона розмітьте квадрат;
- розмічений квадрат виріжте ножицями, дотримуючись правил різання паперу по прямій лінії;
- на вирізаному квадраті проведіть допоміжні лінії. Лінії проводять від однієї сторони квадрата до другої, ділячи протилежні сторони навпіл і по діагоналі. Лінії проводьте легко, не натискаючи на олівець, так, щоб вони були ледве помітні;
- по лініях, що ділять протилежні сторони квадрата навпіл, розмістіть листочки білої акації, а по діагоналях – листочки берези. Положення листочків намітьте олівцем;
- зворотний бік листочків акуратно змажте клеєм (повторення з учнями правил роботи з клеєм) і накладіть їх на попередньо розмічені місця. Накрийте виріб чистим аркушем паперу й обережно притисніть, щоб листочки розправилися.

7. Практична робота.

Учні виконують роботу у визначеній послідовності. Вчитель слідкує за правильністю розміщення листочків у квадраті, допомагає розмістити їх симетрично відносно ліній розмітки та відносно один одного. В перерві практичної роботи проводиться фізкультхвилинка.

Після виконання роботи з виготовлення орнаменту в квадраті вчитель пропонує учням, що працюють у парі, попрацювати творчо, тобто самостійно виготовити орнамент у крузі, намагаючись, щоб роботи були виразні за кольором і будовою.

8. Підведення підсумків уроку.

Діти представляють свої роботи, розповідають як їм працювалося в парі. Учитель узагальнює відповіді учнів, аналізує їх роботи, звертаючи увагу на те, як підібрані елементи орнаменту, ритм їх розміщення і кольорові поєднання, охайність виконання орнаменту. Оцінює роботи учнів.

Учитель проводить із школярами заключну бесіду.

- Про що ми говорили на уроці?
- Якими можуть бути орнаменти?
- Яка послідовність дій під час виготовлення орнаментів?

9. Прибирання робочих місць.

Тема уроку: Паперопластика. Весняний віночок.

Мета: продовжувати ознайомлювати учнів з технікою паперопластики, вчити їх допомагати один одному, стимулювати доброзичливе ставлення до товаришів під час спільної роботи, виховувати почуття прекрасного, шанобливе ставлення до українських традицій, любов до природи.

Обладнання: зображення українських вінків, набори карток із зображенням садових та польових квітів, технологічні картки поетапного виконання віночка для кожної групи, кольоровий папір, смужки-обідки для основи вінка, простий олівець, ножиці, клей.

ХІД УРОКУ

1 етап. Організація учнів до уроку (налаштування на роботу, перевірка готовності до уроку).

2 етап. Повідомлення теми та мети уроку, мотивація навчальної діяльності учнів.

Діти, наближається свято Матері, наші дівчата будуть співати для наших мам гарні українські пісні, одягнені вони будуть в українські вишиванки. Давайте сьогодні на уроці всі разом зробимо для дівчат, які будуть виступати на святі, українські віночки. Але перед тим, як ми приступимо до роботи, я розповім вам, якими ж були традиційні українські вінки.

3 етап. Виклад нового матеріалу.

Вінок належить до українських національних символів-оберегів. Дівчата влітку ходили з непокритою головою, обвиваючи її стрічкою, а на свята надягали вінки. Вінок – це дівоча прикраса з живих або штучних квітів, колосків, кольорового пір'я тощо. Він був обов'язковим у вбранні нареченої (іноді й нареченого) на весіллі, а також у деяких інших звичаях та обрядах (гадання на Купала, коронування на обжинках).

До українського віночка вплітали різноманітні квіти, а всього в одному вінку могло бути до 12 різних квіток : мальва, калина, безсмертник, деревій, незабудка, чорнобривці, барвінок, любисток, волошка, ромашка, мак, хміль. Квіти у вінку – це лікар, символ і оберег, тому кожна квітка у віночку щось символізувала, наприклад:

ружа, мальва, півонія – символ віри, надії, любові;

калина – символ краси, дівочої вроди;

безсмертник – символ здоров'я;

деревій – символ нескореності і непоборності;

барвінок – символ вічного життя, безсмертя людської душі;

любисток і волошка – символ відданості і вірності;

ромашка – символ дівочої чистоти, добра і ніжності.

хміль – символ розуму.

Починали носити «віковий» віночок дівчатка з трьох років. Перший – для трирічної дівчинки – плела мама, змочувала у росах, коли на небі сонце зійде. Кожного року у дівчини був інший «віковий» віночок, в який впліталися нові квіти. Вважалося, що вінок з живих квітів захищає дівчину від нещасних випадків і лихого ока. Народ вірив, що дівчина, маючи на своїй голові вінок, володіє чарами.

Крім «вікових» віночків були ритуальні, які виготовлялися до свят (Івана купала, Спаса). Вінком покривали молоду на весілля, щоб засвідчив її чистоту й охороняв від нечистої сили. Такий вінок обов'язково переплітали барвінком – символом тривалого кохання. На Буковині ще й досі під фату нареченій кладуть віночок, сплетений з барвінку.

Існує багато легенд, повір'їв, пов'язаних з вінками, про деякі з них ми дізнаємося після того, як ви зробите свої віночки.

4 етап. Аналіз зразка виробу. Сьогодні ви будете працювати в групах, кожна група виконає свій віночок. Подивіться на зразок, віночок складається з паперових квітів різних кольорів, кожна з яких має по два листочка. Квіти прикріплені до смужки цупкого паперу. Перед тим, як ви почнете працювати, я розповім вам, як виконуються квіти для віночка. Творча група ж повинна самостійно вирішити, хто якого кольору квітку буде виконувати.

5 етап. Технологія виконання виробу.

- 1) Виріжте з квадрата круг.
- 2) Зігніть квадрат навпіл, а потім ще раз навпіл (чверть круга).
- 3) Виконайте розмітку даної заготовки, розділивши її на три рівні частини.
- 4) Складіть заготовку по лініях розмітки.

- 5) Відріжте правий нижній кут та розгорніть деталь. Вийде квітка з шістьма пелюстками.
- 6) Так само зробіть другу квітку меншого розміру.
- 7) Приклейте одну квітку на іншу.
- 8) Виріжте маленький кружечок іншого кольору та приклейте серединку до квітки.
- 9) Підготуйте 2 зелених прямокутника та складіть їх навпіл.
- 10) Намалюйте на кожній деталі зі сторони лінії згину половинки листочків.
- 11) Складіть деталі «гармошкою», так щоб смужки лежали трохи навкіс. Потім розгорніть і виріжте листочки.
- 12) Приклейте свою квітку до листочків.
- 13) Квіти з листочками приклейте по черзі до основи віночка (довга смужка білого цупкого паперу).

6 етап. Практична робота. Після цього учні за допомогою вчителя об'єднуються у групи, розташовуючись так, щоб усім було зручно працювати. У кожній групі є технологічна картка з описом всіх етапів майбутньої роботи. Для того, щоб група згуртувалася, вчитель може провести дидактичну гру «Польові – садові». Групи отримують набір карток із зображенням різних квітів і команди повинні їх якнайшвидше розподілити на садові та польові. Перемагає та команда, яка вірно і швидше ніж інші впоралася з завданням. Також можна дати учням завдання придумати назви квітів на окрему літеру (наприклад на літеру «М»: мак, мальва, маргаритка, матіола та ін.). Та команда, яка придумала найбільше варіантів – перемагає. Після розподілу обов'язків учні починають виготовляти віночок. Під час практичної роботи вчитель спостерігає за роботою кожної із груп, при необхідності надає практичну допомогу. Коли

кожен учень групи виконав свою частину роботи – всі квіточки приклеюються до основи віночка. Група має можливість обговорити свою діяльність, оцінити результат спільної роботи. Також групи опрацьовують невеличкий теоретичний матеріал, який отримали від учителя на спеціальній картці.

7 етап. Презентація групових робіт. Група обирає свого представника, який демонструє виконане завдання і розповідає класу, як їм працювалося разом, та повідомляє про те, що вони нового дізналися про український вінок. Учні та вчитель мають можливість після виступу ставити запитання. Наприклад:

1 група розповідає легенду про вінок. Існує низка легенд про віночок. Ось одна з них. Йшла дівчина по калину. Зустрів її парубок і каже: «Знімеш вінок – моя будеш». Не веліла матуся знімати віночок та парубок гарний, говорив красиво, а ласкавий погляд зігрівав серце. Зняла дівчина віночок, а парубок перетворився на страшного дідька і забрав її до себе. Тому не просто кажуть, що вінок оберегіє від нечистої сили.

2 група розповідає про українські традиції щодо вінка. Є багато звичаїв, пов'язаних з віночком. Колись останній сніп з поля жінці приносили в село. Несла його найгарніша дівчина. Цей сніп прикрашали віночком, як символ наступного врожаю. Весільним є звичай одягати віночок з барвінку, зроблений на дівич-вечорі, молодій на голову. Після весілля свекруха знімає вельон в молодій разом з віночком, який вона зберігає все своє життя. Вважається, що зберігати віночок потрібно за образами (щоб шлюб був міцним).

3 група розповідає про символіку стрічок у вінку. Кожна дівчина повинна була знати, в якій послідовності вплітати стрічки у віночок, та що означає колір стрічки. І сором був тій дівчині, яка не знала, яка за якою мала бути

вплетена стрічка. Найпершу у віночку – посередині, в'яжуть світло-коричневу стрічку – символ землі-годувальниці. Пообіч від коричневої – жовті стрічки – символ сонця, за ними світло-зелені – символ краси і молодості. Потім голубі, сині – символи неба і води, що дають силу й здоров'я, далі в'яжуть жовтогарячу – символ хліба, фіолетову – символ мудрості людини, малинову – символ душевності, щирості, рожеву – символ достатку.

4 група. А ми загадаємо вам маленькі загадки про український вінок:

Загадки про квіти віночка.

1. Не забудь, будь ласка, друже
У вінку найперша ... (*ружса*).
2. Друга квітка теж не зайва,
Друга квітка зветься ... (*мальва*).
3. Щоб була гармонія –
Третя в нас ... (*півонія*).
4. Цвіт самої України –
Це звичайно цвіт ... (*калини*).
5. Ось до неба схожа трошки,
Під вікном зросла... (*волошка*).
6. А чого ж в вінку три жмені?
Ну звичайно – лише... (*хмелю*).

8 етап. *Оцінювання і підведення підсумків уроку.*

Вчитель оцінює роботу всієї групи, а також атмосферу, в якій вони працювали та проводить підсумкову бесіду.

- На які свята дівчата одягали вінки?
- З яких квітів плели вінок?
- Кому вінок носити не дозволялося?

Дякую всім групам за роботу. Тепер дівчата на святі будуть виступати у гарних віночках, які ви зробили власними силами. Сподіваюсь, що після нашого уроку у вас виникне бажання більше дізнатись про наші звичаї, традиції, обереги. Спробуйте роповісти про

український віночок своїм рідним та друзям, відшукайте нові легенди й повідомлення.

9 етап. Прибирання робочих місць.

Тема: Симетричне вирізування. Витинанки «Пори року».

Мета: Закріпити навички роботи з папером. Розширювати уявлення про мистецтво витинанок і його історію. Вчити використовувати у своїй роботі знання та уміння, набуті на уроках образотворчого мистецтва. Розвивати уяву, увагу, відчуття форми, ритму, кольору. Виховувати любов до прекрасного, акуратність в роботі, колективізм, почуття відповідальності за доручену справу, наполегливість, старанність..

Обладнання: Демонстраційний матеріал: зразки витинанок, ілюстрації, аплікації за темою «Пори року», картон, кольоровий папір, ножиці, олівець, клей, шаблони.

ХІД УРОКУ:

1 етап. Організація учнів до уроку (налаштування на роботу, перевірка готовності до уроку).

2 етап. Повідомлення теми та мети уроку. Наш урок має стати казковим, а для цього ви маєте бути великими майстрами. За допомогою звичайних ножиць і паперу будете створювати свою казку та удосконалювати навички зображення предметів засобами витинанки.

3 етап. Актуалізація знань та досвіду учнів. Гра «Чарівний мікрофон» (мета: з'ясувати, що діти

знають про мистецтво-витинанки). Учні один одному передають мікрофон, відповідаючи на запитання вчителя: «Що таке витинанка?», «Які види витинанок ви знаєте?», «Де ми з вами вже зустрічалися з витинанками?»

4 етап. Виклад нового матеріалу. В українському мистецтві витинанки значного поширення набули в кінці XIX ст. Саме тоді українські хати почали прикрашати паперовими витинанками. Коли почали склити вікна, то їх стали прикрашати витинанками, в залежності від пори року і пов'язаних з нею видів праці, свят і обрядів, виготовляли тимчасові витинанки. Наприклад: збираючись сіяти, вирізали і наклеювали витинанку «Посівну», коли наставала пора збирати хліб, - «Врожайну», на весілля – «Весільну» (Вчитель демонструє різні витинанки). Тож по витинанках визначали, які саме події відбувалися в кожній оселі. Згодом, витинанками почали оздоблювати інтер'єр сільської хати: прикрашали стіни, печі, мисники (демонстрація витинанок).

Для того, щоб виготовити витинанку, спеціальних здібностей не треба було мати, тому ними захоплювалися не тільки майстри, а й звичайні люди. Також для виготовлення витинанок необхідно було мати лише папір і ножиці. Якщо витинанка втрачала свій первинний вигляд, її швидко можна було замінити на нову.

5 етап. Повторення правил техніки безпеки. Зараз ви попрацюєте в парах. Робота в парах: учні один одному розповідають як правильно користуватися ножицями, правила роботи з шаблоном, пригадують, як правильно складати папір для виготовлення симетричних витинанок.

6 етап. Аналіз зразка виробу. Вчитель демонструє шаблони дерев, пропонує школярам назвати, на які дерева вони схожі, пригадати прислів'я про дерева, загадки. «Сьогодні ви будете працювати в групах і зображувати пори року в техніці витинанки». Учні за допомогою вчителя об'єднуються в групи,. Вчитель пропонує кожній з них назвати кольори, якими б вони охарактеризували свою пору року. В цих кольорах ви і будете виконувати свої роботи. Одна з груп буде створювати композицію «Ліс узимку» (*білий та синій кольори*), 2 група – «Осінній день» (*жовтий, жовтогарячий*), 3 група «Сади цвітуть» (*білий рожевий*) 4 група – «Літній ранок» (*зелений*). Учитель демонструє учням композиції «Пори року», виконані в техніці аплікація, витинанка.

7 етап. Планування трудового процесу. Учитель нагадує учням правила виконання витинанок. Папір складається навпіл. Шаблон накладається поряд з лінією згину. Обводимо шаблон і вирізаємо отримане зображення.

8 етап. Практична робота. Учні продумують свою роботу. Виготовлення витинанок під музику «Пори року». Під час виконання учнями поставленого завдання вчитель спостерігає за роботою окремих груп, при необхідності надає практичну допомогу. Коли кожен учень виготовить свою витинанку, група створює спільну композицію на одному фоні. **Фізкультхвилинка** проводиться в перерві практичної роботи.

9 етап. Оцінювання і підведення підсумків уроку. Після завершення роботи група обговорює свій виріб і представляє його всьому класу. В своїй

презентації учні можуть використати вірші, загадки про ту пору року, яку вони відтворили у техніці витинанки.

10 етап. Прибирання робочих місць.

Тема уроку: Столовий посуд. Сервірування столу.

Мета: ознайомити учнів з видами столового посуду, правилами поведінки за столом, професією кухаря, сервіруванням столу; продовжувати вдосконалювати навички ліплення посуду; розвивати ініціативу, кмітливість, уміння працювати спільно.

Обладнання: малюнки з зображенням правильного сервірування столу, дитячий посуд, ілюстрації посуду, підручник з трудового навчання, 2 клас, (авт. Веремійчик І.М.), пластилін, стеки, підкладна дощечка.

ХІД УРОКУ

1 етап. Організація учнів до уроку (налаштування на роботу, перевірка готовності до уроку).

2 етап. Повідомлення теми та мети уроку, мотивація навчальної діяльності учнів.

Сьогодні ми на уроці познайомимося з різноманітним столовим посудом, пригадаємо правила поведінки за столом, навчимося правильно сервірувати стіл. Працювати будемо в групах (клас підготовлений до роботи в групах і учні об'єдналися в групи). Яке завдання ви будете виконувати, дізнаєтесь трохи пізніше.

3 етап. Актуалізація опорних знань. Уміння поводитися за столом, правильно користуватися

столовими приладами демонструє загальний рівень культури людини. Зараз кожна група пригадає, як правильно потрібно поводитися за столом, а потім разом з вами ми порівняємо ваші правила з правилами в підручнику (стор. 106).

Правила поведінки за столом:

- Не сиди занадто близько чи далеко від краю столу.
- Не клади лікті на стіл.
- Сиди на стільці прямо, не згинаючись над тарілкою.
- Серветку для індивідуального користування поклади на коліна. Витирай губи і руки паперовою серветкою.
- Не їж покvapливо.
- Не діставай самостійно страву, що знаходиться далеко від тебе. Краще попроси про це сусіда.
- Їжу на тарілку накладай спеціальною ложкою.
- Хліб, фрукти, печиво бери руками.

Скажіть будь ласка, хто в шкільній їдальні готує для вас супи, борщі, другі страви, салати, напої, десерти та багато чого іншого? (Кухар).

4 етап. Виклад нового матеріалу.

Професія кухаря дуже почесна й потрібна. Від нього залежить здоров'я багатьох людей. У народі кажуть: «Добрий кухар вартий лікаря». Кухар повинен знати основні види і властивості сировини, її кулінарне призначення, рецепти страв, а також уміти користуватися різними приладдями для кулінарних робіт. Кухар повинен бути акуратним і уважним. А яким посудом користується кухар, ми дізнаємося, погравши в гру «Доповни речення». Група, яка швидше впорається з завданням, і буде переможцем.

1. Посуд для варіння їжі називається... (каструля).
2. Пристрій, за допомогою якого їдять борщ або суп, називається... (ложка).
3. Шафка, в якій зберігають хліб, називається... (хлібниця).
4. Сіль насипають у... (сільничку).
5. А цукор? (у цукорницю).
6. Воду для чаю кип'ятять у... (чайнику).

Приготувати страву – це лише половина справи. Треба вміти цю страву подати. Красиво накритий стіл збуджує апетит людини і приносить задоволення. Сервірують стіл у різних випадках по-різному. Наприклад, щоб накрити стіл до обіду, спочатку ставимо глибоку тарілку для борщу чи супу і мілку тарілку для другої страви. З правого боку кладемо ложку, а з лівого виделку. Перед тарілками розташовуємо чашку для компоту чи соку. Вершкове масло, хліб, печиво, цукор, варення ставлять посередині столу, щоб зручно було діставати усім, хто за ним сидить.

Для сервірування використовують різноманітний столовий посуд. Історія столового посуду налічує тисячоліття. Існує багато видів столового посуду: сервізи, супниці, розетки, креманки та ін. З давніх часів люди намагалися прикрасити й урізноманітнити посуд. Для його виробництва використовували дерево, метал, скло, кераміку тощо.

5 етап. Аналіз зразка виробу. Сьогодні кожна група виготовить чайний сервіз з пластиліну та прикрасить його за власним задумом. З яких предметів складається чайний сервіз? Вчитель проводить попередню роботу по розгляданню різних сервізів (дитячий посуд та ілюстрації). Перед початком

практичної роботи повторіть правила безпечної роботи з пластиліном, сплануйте, з яких предметів буде складатися ваш чайний сервіз. Щоб встигнути гарно виліпити і розташувати все на підставці, треба домовитися, хто що ліпитиме. Також уточніть колір, розміри, форму предметів, чи буде вона звужена чи розширена донизу, або ж кулеподібної форми. Пригадайте, як ліпиться чашка.

1. Беремо шматок пластиліну, відокремимо від нього невеликий шматочок (для ручки чашки).
2. Коловими рухами рук утворимо з великого шматка кулю.
3. Вказівним пальцем зробимо заглиблення.
4. Обома руками, обертаючи форму в руках, розширюємо і відтягуємо стінки до потрібного розміру.
5. Коловими рухами рук виліпимо маленьку кульку, а прямими руками рук зробимо з неї стовпчик.
6. Приліпимо низ стовпчика до верхньої частини чашки, загнемо його та приліпимо внизу – це ручка. Зробимо в ручки заокруглення. Чашка готова.

Після того, як стінки посудини обробили – наносять візерунок. Вчитель демонструє учням тарілочку, прикрашену візерунком, і запитує якого кольору на ній листя, квіти. Як вони розташовані? Продумайте, якої форми будуть ваші чашки, тарілочки; яким візерунком буде прикрашений ваш чайний сервіз, як будуть розташовані елементи та які кольори використаєте? Чому? Дуже важливо, щоб робота в групі була злагодженою. Підкажіть, допоможіть один одному.

6 етап. Практична робота.

7 етап. Презентація групових робіт.

8 етап. Оцінювання і підведення підсумків уроку. Вчитель оцінює роботу всієї групи, а також атмосферу, в якій вони працювали та проводить підсумкову бесіду.

- Якими є обов'язки кухаря?
- Якими столовими приборами ви користуєтесь?
- У яких тарілках подають другі страви?
- Як треба їсти, щоб страва не пролилась на стіл або одяг?
- Кому треба подякувати після завершення прийому їжі?

9 етап. Прибирання робочих місць.

Тема: «Писанкарство як вид народного мистецтва»

Мета: Ознайомити учнів з видами великодніх писанок, символікою писанок, вчити виготовляти писанки в різних техніках. Розвивати почуття ритму та кольору, уяву, увагу, спостережливість, образне мислення. Виховувати естетичні смаки, повагу до традицій та звичаїв українського народу, любов до народних свят.

Обладнання: Демонстраційний матеріал: зразки писанок: макети та зображення, таблиця: «Символіка писанок», картон, кольоровий папір, пластилін, шаблони на кожен парту, олівець, ножиці, бісер або насіння, крупи, зерна.

ХІД УРОКУ:

1 етап. Організація учнів до уроку (учитель перевіряє готовність учнів до уроку, організацію робочих місць, наявність матеріалів та інструментів).

2 етап. Актуалізація знань та досвіду учнів.

Учитель запитує в учнів:

- Яке свято наближається?
- Як готуються до свята Великодня?
- Символом якого свята є писанка?

3 етап. Повідомлення теми та мети уроку.

Сьогодні на уроці ми почнемо готуватися до Великодня, виготовимо макети писанок, дізнаємося як виготовляли писанки на Чернігівщині.

4 етап. Виклад нового матеріалу. Зацікавленість

учнів виконуваною роботою значно зростає, якщо вчитель коротко ознайомить їх із технологією виготовлення писанок, поширеною на Чернігівщині: Писанки – це яйце, розписане орнаментом. Писанки творилися напередодні Великодня. Розтоплювали піч. Сирі яйця стояли на припічку. Гріли їх, щоб віск розтоплений добре брався до поверхні яйця. У топлений віск кидали трохи сажі, для кращого розпису брали паличку з тоненьким отвором на кінці, вмочували її у віск – і писали все, що бажала душа. Дівчина розписувала писанку для коханого парубка, мати і бабуса – для дітей та внуків. Дивні назви мали ті писанки: „ружа”, „барвінок” і „вербичка”, „пшеничка” і „огірочки”, „човничок”. Потім кидали писанки у настій цибулі. Те місце, де рисунок наносився воском, залишалося білим, решта ж покривалася червоною барвою. І знову на місце, покриті червоним, наносився віск, після чого писанки кидали у розчин розсолу помідорів, кори вільхи. Колір на місцях, що не були покриті воском, робився коричневим. Тоді яйця опускали у гарячу воду і варили 4 – 5 хв. Після цього віск знімали – і писанка була готовою. Вчитель

демонструє інші види писанок (виготовляли ще крашанки (варене яйце, пофарбоване одним кольором; крапанка – писанка з крапками одного чи кількох кольорів, нанесених за допомогою воску та писачка; дряпанка – писанка, яку фарбують у темний колір і наносять малюнок гострим предметом; мальованка – писанка, на яку наносять фарби пензлем. Далі вчитель ознайомлює учнів з кольорами, які використовувались в цьому мистецтві. Після цього користуючись таблицею «Символіка писанкарства» розповідає про символічні зображення у писанкарстві. Сонце – джерело світла та життя. Хрест – всевіт. Безконечник – символізує вічність. Трикутник – триєдність природи: неба, землі та людини; символізує батька, матір і дитину. Граблі – дощ. Квітка – радість. Ромб – 4 сторони світу. Вчитель може роздати учням малюнки писанок і запропонувати їм відшукати ці символи. Дарувати писанку – означає бажати щастя, здоров'я. Її дарували на знак примирення, закопували в землю для хорошого врожаю, клали у вулик, щоб роїлися бджоли, клали в ясла худобі, щоб не хворіла. Виготовляли писанку в доброму настрої, тож давайте перед початком роботи всі помиримся.

5 етап. Планування трудового процесу.

Сьогодні на уроці ви будете працювати в групах. Кожна група буде виготовляти писанки в своїй техніці.

1 група буде створювати макети писанок в техніці аплікація. 2 група – в техніці витинанка. 3 група – в техніці площинного ліплення. 4 група в техніці об'ємного ліплення. Вчитель демонструє зразки писанок створених з різних матеріалів. Обєднайтеся в групи відповідно до того, хто в якій техніці хоче працювати. Кожна група отримує технологічну картку з описом роботи. Сплануйте свою роботу і починайте працювати.

Завдання для 1 групи. 1. Продумуємо зображення майбутньої писанки. 2. Підбираємо картон необхідного кольору для макету писанки. 3. За допомогою шаблону на картоні (з зворотнього боку) робимо розмітку заготовки для писанки. 4. Вирізаємо по намічених лініях макет писанки. 5. Готуємо необхідні деталі для прикрашання писанки. 6. Прикладаємо їх та наклеюємо.

Завдання для 2 групи. 1. Вибираємо зображення для витинанки-писанки. 2. Підбираємо папір певного кольору і розміру. 3. Складаємо папір навпіл, фарбованим боком усередину. 4. Наносимо зображення майбутньої витинанки, користуючись шаблоном. 5. Вирізаємо витинанку по лініях розмітки. 6. Розгортаємо витинанку-писанку і обережно наклеюємо на основу (фон).

Завдання для 3 групи. 1. За допомогою шаблону розмічаємо контур писанки на картоні. 2. Вирізаємо макет писанки. 3. На заготовку з картону наносимо пластилін, використовуючи прийом примазування, заповнити необхідно весь контур макета писанки. 4. Викладаємо символи писанок на макеті за власним задумом, використовуючи для прикрашання бісер, крупу, зерна, насіння та ін. Перед початком роботи вчитель повторює з учнями правила роботи з ножицями, пластиліном.

Завдання для 4 групи. 1. Обираємо колір майбутньої писанки. 2. Розминаємо пластилін. 3. Ліпимо об'ємну писанку, використовуючи прийом скочування. 4. За допомогою стеків робимо розмітку писанки. 5. Використовуючи бісер, дрібний природний матеріал оздоблюємо писанку, орієнтуючись на зображення або за власним задумом.

6 етап. Практична робота. Учні, працюючи в групах виконують роботу у визначеній послідовності. Вчитель слідкує за правильністю користування шаблонами, послідовністю виконання роботи, дотриманням правил техніки безпеки при роботі з ножицями, клеєм, пластиліном. У разі виникнення труднощів, вчитель пропонує учню отримати допомогу від товаришів по групі, якщо група не може допомогти – допомагає вчитель.

7 етап. Оцінювання і підведення підсумків уроку. Групи презентують свої роботи, розповідають про техніку, в якій вони виконували писанки, як їм працювалося разом з товаришами.

Заключна бесіда:

- Які види писанок ви знаєте?
- Що символізують кольори писанок?
- Які писанкові символи ви використали у своїй роботі?
- В яких техніках можна виконувати писанки?

8 етап. Прибирання робочих місць.

Тема: Витинанка як вид декоративної народної творчості.

Мета: Ознайомити учнів із проектуванням та технологією виготовлення витинанок. Вивчити прийоми складання паперу і вирізування симетричних фігур. Навчити виготовляти витинанки в смужці, квадратні, круглі і сніжинки. Розвивати уяву, увагу, спостережливість, мислення, комунікативні уміння. Виховувати естетичні смаки, повагу до традицій та звичаїв українського народу, наполегливість у роботі, прагнення довести розпочату справу до кінця, акуратність.

Обладнання: Демонстраційний матеріал: зразки симетричних фігур, зразки витинанок, набір ілюстрацій «Українські витинанки», картон і папір білий, кольоровий, шаблони на кожну парту, олівець, клей, ножиці.

ХІД УРОКУ

1 етап. Організація учнів до уроку (учитель перевіряє готовність учнів до уроку, організацію робочих місць, наявність матеріалів та інструментів).

2 етап. Актуалізація знань та досвіду учнів.

Учитель уточнює знання учнів про різання паперу:

- Який інструмент використовується для різання паперу?
- Покажіть і поясніть прийоми різання по прямій та кривій лінії?
- Яких правил безпечної роботи треба дотримуватись при користуванні ножицями?

3 етап. Повідомлення теми та мети уроку.

Сьогодні ми прождевжимо знайомитися із декоративним видом народної творчості – витинанкою. Будемо вирізувати з паперу серветки, сніжинки, мережки.

4 етап. Виклад нового матеріалу.

Побут українського народу тісно пов'язаний з декоративно-ужитковим мистецтвом. Люди почали прикрашати свої будинки дуже давно, використовуючи для цього витвори народного мистецтва: кераміку, килимарство, ткацтво, в'язання, вишивку, витинанки, аплікацію та розпис. Витинанки в українському мистецтві значного поширення набули в кінці XIX ст. Саме тоді українські хати почали прикрашати паперовими витинанками. Спочатку витинанки клеїлися на вікна. В залежності від пори року і пов'язаних з нею видів праці, свят і обрядів, виготовлялися і відповідні витинанки. Наприклад: збираючись сіяти, вирізали і наклеювали витинанку «Посівну», коли наставала пора збирати хліб, – «Врожайну», до весілля створювалася «Весільна витинанка» На Різдво сільську хату прикрашали паперовими Ангелами, сніжинками, зірочками. (Вчитель демонструє різні види паперових прикрас). Тож по витинанках визначали, які саме події відбувалися в кожній оселі. Згодом витинанками почали оздоблювати інтер'єр сільської хати: прикрашали стіни, печі, мисники.

Витинанки бувають одинарні (виготовлені з одного аркуша), складні (виготовлені з кількох аркушів паперу). Залежно від форми витинанки бувають квадратні, круглі, у вигляді сніжинок, смужок, стрічок. Переважна більшість витинанок симетричні. Вчитель пригадати учнів, що таке симетричні форми та як їх правильно вирізати з паперу, демонструє симетричні предмети.

5 етап. Аналіз зразка виробу. Зараз ми виготовимо разом з вами витинанку в смужці (мережку). Подивіться уважно, що нам знадобиться для виконання даного завдання? (папір, клей, ножиці, шаблони). Оскільки, папір ми будемо складати в декілька шарів, який вид паперу нам підійде для цієї роботи? (Тонкий). Для того, щоб наша витинанка була ажурна, що необхідно зробити? (попередньо нанести візерунок або від руки, або за допомогою шаблону).

6 етап. Практична робота учнів. Учитель разом з учнями поетапно виготовляють витинанку (всі пояснення вчителя супроводжуються показом).

1. З кольорового паперу виріжте смужку шириною, рівною висоті шаблону.

2. На край смужки покладіть шаблон і відмітьте його ширину, впритул проведіть вертикальну лінію.

3. По розміченій лінії зігніть папір один раз, а потім ще кілька разів (гармошкою).

4. На складеному папері зробіть розмітку за допомогою шаблону і виріжте.

5. Розгорніть папір і одержите витинанку в стрічці (мережку).

7 етап. Практична робота учнів в групах. Далі ви будете працювати над завданнями в групах. Кожна група виготовить витинанки певної форми: круглі, квадратні, прямокутні, сніжинки. Ви спочатку повинні попрацювати з технологічною карткою, в якій відображені всі етапи майбутньої роботи, а після цього приступите до виконання завдання. Учні виконують роботу у визначеній послідовності. Вчитель слідкує за порядком у групах, темпом та послідовністю виконання роботи, дотриманням правил техніки безпеки при роботі з ножицями. При необхідності проводить інструктаж для групи.

8 етап. Оцінювання і підведення підсумків уроку. Групи по черзі представляють свої роботи, один з представників групи демонструє, як правильно зігнути папір для витинанки тієї форми, яку вони виконували. Вчитель оцінює витинанки, аргументуючи роботи учнів.

Заключна бесіда:

- Що таке витинанка?
- Коли виникла витинанка?
- На які свята приміщення прикрашали витинанками?
- Які види витинанок ви навчилися робити?

9 етап. Прибирання робочих місць.

Тема: Ознайомлення зі світом професій (4 клас).

Мета: Розширити знання учнів про професії, значення праці у житті людини. Повторити основні правила техніки безпеки на уроках трудового навчання, обов'язки чергових. Розвивати уяву, образне мислення, кмітливість. Виховувати любов до праці і повагу до людей різних професій.

Обладнання: Ілюстрації із зображенням людей різних професій, пам'ятки з техніки безпеки для уроків трудового навчання, папір, фарби, гребінець, шпильки, прикраси, бинти, ножиці, будівельні конструктори, репродукції картин із серії «Видатні художники ХХ ст.»

ХІД УРОКУ:

1 етап. Організація учнів до уроку (налаштування на роботу, перевірка готовності до уроку).

2 етап. Повідомлення теми та мети уроку. Сьогодні ми з вами поговоримо про професії ваших батьків. Де вони працюють? Може, хто в школі? У крамниці? В лікарні? Чи хотіли б ви на мить стати дорослими? Ким ви себе уявляєте? Ми з вами пограємо в ігри, де ви зможете насправді попрацювати продавцем, лікарем, перукарем.

3 етап. Виклад нового матеріалу. Отже сьогодні в нас урок буде незвичним. Я пропоную здійснити вам **подорож у світ професій**. Упродовж екскурсії я буду вашим екскурсоводом. Екскурсовод – людина, яка ознайомлює з незнайомими місцями та предметами, розповідає про них. Отож, почнемо нашу екскурсію з **«художнього музею»**. «Вирушаємо!» Учні розглядають **виставку** (яку завчасно підготував вчитель), репродукції картин із серії «Видатні художники ХХ ст.».

– Картини яких художників вам сподобалися найбільше?

– Якими матеріалами та інструментами користується художник? (*Фарбами, олівцями, крейдою, пензлями та ін.*)

– Хто з вас мріє стати художником?

Конкурс «Художники». Необхідні матеріали: аркуш паперу, фарби, склянки з водою, пензлики. У конкурсі беруть участь троє учнів. Необхідно швидше і найкрасивіше зобразити на аркушах, які прикріплені на дошці, якусь квітку. За командою вчителя учні приступають до роботи. Інші школярі вболівають. Чий малюнок вам сподобався найбільше?

«Перукарня». Відгадайте загадки: «Яким є, таким покаже і без слів усе розкаже. (Дзеркало); «Зуби є, а рота немає» (Гребінець). – Кому ці предмети потрібні для роботи? Звичайно, перукареві. А що ще

знаходиться на робочому місці перукаря? Тож вирушаємо до **перукарні**. Хто мріє стати перукарем?

Гра «Найкраща зачіска». Двоє «перукарів» роблять зачіски «клієнтам» (дівчаткам з довгим волоссям). Інструменти і матеріали: гребінці, стрічки, шпильки, прикраси. – Хто виявився найвправнішим перукарем?

Наступна наша зупинка **«Лікарня»**. Чи доводилося вам звертатися до лікарів? Яких саме? (Стоматолога, педіатра, хірурга, ортопеда, офтальмолога та ін.). Хто мріє стати лікарем?

Конкурс «Медична допомога». Троє дівчаток накладають пов'язки на палець або руку «хворих». Інструменти та матеріали: ножиці, бинти.

Тепер «вирушаємо» з вами в **«Автопарк»**. Щоб потрапити на територію автопарку, необхідно відгадати загадки. «Я стою на ході, а спинюся – упаду» (*велосипед*). Залізний кінь фарбований і гумою підкований (*автомобіль*). А хто працює в автопарку? А яка техніка знаходиться в автопарку? Де вона зберігається? (*в гаражі*). – Майбутніх **будівельників** запрошую на будівництво гаражів для автотранспорту. Змагання «Будівельники» Інструменти і матеріали: будівельні конструктори, іграшкові автомобілі. Учні споруджують гаражі для автомобілів. – Чий гараж найкращий? Яка конструкція гаража найбільш практична?

Бібліотека. – Що повинен знати бібліотекар, щоб швидко знайти на книжковій полиці необхідну книжку? (*Як за каталогом складені книжки*). Каталог складається за алфавітом.

Гра «Бібліотекар». Кожному учасникові гри вчитель пропонує 10 книг, які потрібно скласти в алфавітному

порядку (за прізвищем авторів). Хто швидше виконає завдання, той і переможе.

Дорогі учні, може ви станете у майбутньому лікарями чи перукарями, учителями чи продавцями, а може водіями, але ким би ви не стали – любіть свою професію і поважайте людей інших професій. Наша подорож завершилась, пропоную пограти вам у гру «**Де я був?**». (Учитель описує ситуацію: Я бачила книги. Де я була? Хто з учнів відповідає, той і задає наступне питання. Наприклад: Я бачив бинти, ліки. Де я був? (У лікарні). Я бачив картини. Де я був? (У музеї) Я бачив терези. Де я був? (У крамниці).

Під час нашої подорожі ви помітили, що люди різних професій працюють з різними інструментами, вони працюють ними, дотримуючись правил техніки безпеки. На уроках трудового навчання ми теж будемо користуватися різними інструментами та пристосуваннями. Давайте повторимо правила техніки безпеки на уроках трудового навчання.

4 етап. Підсумок уроку.

Про які професії ви дізналися? Ким працюють ваші батьки? Для чого потрібно знати правила техніки безпеки? Навіщо людині працювати? Поясніть прислів'я: Лінощі псують людину. Без праці немає життя на Землі.

5 етап. Прибирання робочих місць.

Приклади дидактичних ігор, які можна проводити на уроках трудового навчання.

Гра «Всі професії важливі»

Мета: навчити учнів бачити у кожній професії користь, поглибити знання про різні види професій; розвивати пам'ять, увагу, логічне мислення, зв'язне мовлення; виховувати повагу до кожної професії.

Учні об'єднуються в групи. Кожна група отримує ілюстрацію до певної професії (наприклад: лікар, будівельник, пекар, продавець, водій та ін.) Учням дається завдання: уважно роздивитися ілюстрацію, визначити, що це за професія і дати відповіді на питання:

1. Чим корисна ця професія?
2. Що було б якщо цієї професії не було?

Після обговорення (5-7 хв.) діти обирають одного учня з групи, який розповідає про те, яка професія їм випала, яка її головна функція та ін. По черзі виступають представники всіх груп. В кінці гри робиться підсумок – всі професії важливі і потрібні.

Гра «Хто з чим працює?»

Мета: Сформувати в учнів загальні уявлення про інструменти, матеріали, обладнання, з якими працюють представники різних професій.

Вчитель розповідає учням про те, що для полегшення своєї праці, люди створили різні машини, інструменти, пристрої. Далі він називає дітям по черзі різні професії, а вони повинні зазначити ті інструменти, які використовують люди даних професій.

Наприклад: слюсар працює.... (учні продовжують речення, називаючи інструменти, які є у слюсарній майстерні). Художник працює... Лікар працює... Столяр

працює... Конструктор працює... Будівельник працює... та ін.

Дану гру можна проводити й так: вчитель роздає командам картки з назвами професій. Учні повинні дописати, хто з чим працює. Перемагає та команда, яка правильно і швидше виконає завдання. Наприклад: лікар (халат, ліки, термометр, шприц); вчитель (книги, зошити, ручки, олівці, крейда, указка); кухар (продукти, ніж, каструлі, тарілки, ложки); столяр (пилка, рубанок, молоток, цвяхи, стамески).

Гра «Знайди пару»

Учитель пропонує учням дібрати до ілюстрацій, розміщених на дошці, інструменти, що відповідають певним професіям (стетоскоп – лікар, ножиці – кравець, сокира – лісоруб, пензлі – художник та ін.).

Гра «Людина і професія»

Учитель називає професію, а діти повинні «обрати» учня з-поміж присутніх, якому, на їхню думку, за своїми індивідуальними якостями вона найбільше відповідає. Пропоновані професії мають бути добре відомі учням, у випадку недостатньої інформації, необхідно охарактеризувати її особливості.

Гра «Символ професій»

1 варіант. Учні пропонують малюнок із зображенням знайомого предмета. Треба назвати професії, які цей предмет символізують. Наприклад: лінійка та олівець (вчитель, конструктор, кравець, інженер).

2 варіант. Кожна група учнів у техніці аплікація повинна створити символи різних професій (наприклад: цифри – бухгалтер; шприц – лікар; указка – вчитель; мікрофон – співак; лопата – садівник та ін.). Після цього

групи по черзі демонструють придумані символи, а клас відгадує, яким професіям вони відповідають.

Гра «Знавці професій»

1 варіант. Учні по черзі називають професії на ту літеру, яку назвав вчитель. Якщо дитина не може назвати професії – вона вибуває з гри. Гра проводиться до тих пір, поки не залишиться один учень (переможець).

2 варіант. Учень називає будь-яку професію. Наступний учень називає професію на останню букву попередньої професії. Третій учень – на останню букву другої професії і так далі. Хто не називає професії – вибуває з гри. Перемагає той, хто залишиться в грі. Наприклад: Вчитель – Л – Лікар – Р – Редактор – Реставратор – Р – ... і т. д.

3 варіант. Учні називають професії у певному порядку: перша парта – на першу літеру алфавіта, друга – на другу літеру, третя на третю і так далі. Якщо якась пара учнів не називає професію на відповідну літеру, то вони вибувають з гри.

4 варіант. Команди отримують картки з літерами. Наприклад: К, Р, Ф, П. Завдання: за 5 хвилин придумати якомога більше професій на дані літери. Наприклад: К – кондуктор, космонавт, кінолог, кінооператор, кондитер. Р – репортер, радіоведучий, реставратор, реаніматор. Ф – фотограф, фотокореспондент, фармацевт. П – пожежник, повар, пекар, пілот.

5 варіант. Командам пропонується придумати назви професій на перші десять літер алфавіту. Перемагає та команда, яка швидше виконала завдання.

6 варіант. Командам пропонується придумати професії до різних категорій. Наприклад: зелені професії (садівник, дісник, квіткар, дизайнер ландшафтів); нотні професії (співак, диригент, композитор, скрипаль, піаніст),

грошові професії (банкир, бухгалтер, продавець, кондуктор); будівельні професії (архітектор, муляр, штукатур, плиточник, крановщик).

Гра «Професії моїх батьків»

Спочатку всі учні в класі по черзі називають професії своїх батьків, далі кожен пояснює значення названої професії. Після цього діти малюють, як вони уявляють професію батьків. Проводиться конкурс на кращий малюнок.

Гра «Впізнай професію»

1 варіант. Учень стоїть спиною до дошки, на якій розташований малюнок представника будь-якої професії. Він ставить запитання до учнів класу. Відповіді на запитання допоможуть йому відгадати професію. Наприклад: – На мені халат? – Він білий? – Я смачно пахну? – Я пахну борщем? У цьому випадку це професія повара.

2 варіант. На столі у вчителя розкладаються картки з назвами професій. Учень бере навмання одну картку (лише він знає, яка професія зазначена на картці). По черзі всі учні класу ставлять йому запитання, щоб відгадати професію. Запитання повинні формуватися таким чином, щоб відповідь була лише «Так» або «Ні». Учень, який перший відгадає професію, бере наступну картку.

3 варіант. Команди слухають пісні про професії, учасники гри повинні відгадати, про яку професію йшлося і записати інструменти та пристосування, з якими працюють представники цієї професії.

Гра «Загублена професія»

Зі складів, що знаходяться в конвертах, командам необхідно скласти назви професій, які зникли. Наприклад:

бон, мах, плу, тар, дар, жо, стель, га, са, трус (бондар, стельмах, плугатар, сажотрус).

Гра «Де я був ?»

Я бачив комбайн. Де я був? Я бачив верстат. Де я був? Я бачив ліки. Де я був? Я бачив багато книг. Де я був? Я бачив виставу. Де я був? Я бачив терези. Де я був? Ці питання може задавати вчитель, а можуть по черзі ставити учні.

Гра «Пантоміма»

Учитель називає професії людей, а учні імітують їхні дії. Наприклад, вчитель називає професію водія і учні показують, як водій керує автомобілем. Потім вчитель називає професію перукаря, а учні демонструють, як перукар робить клієнту зачіску. Таку рухливу гру вчитель може проводити в якості фізкультхвилинки. Гру «Пантоміма» можна проводити інакше: вчитель дає учню картку з назвою професії або учень сам обирає певну професію (можна професії батьків) та імітує робочі рухи представника даної професії, а інші учні відгадують цю професію, той хто відгадав, демонструє іншу професію.

У грі для молодших школярів потрібно використовувати професії найбільш доступні для пантоміми, наприклад: пілот, художник, швея, маляр, лікар, піаніст, касир, офіціант та ін.

Гра «Рухливі пальчики»

Учні розділяються на 3 команди. Для кожної команди потрібно заздалегідь заготувати мішечок, у який кладуть різні дрібні предмети (ножиці в футлярі, лінійку, олівець, гольник, клей, нитки, тканину, стеки, гумку, скотч, пензлики). Учні по черзі дістають предмети, які вказує учитель (можна використовувати загадки). Хто швидше

знайде, той і переміг. Учитель визначає команду – переможця.

Гра «Кожній речі – своє місце»

Мета: привчити дітей підтримувати порядок на робочому місці, розвивати зорову пам'ять, увагу, логічне мислення; виховувати повагу до праці інших та бережливе ставлення до речей.

Вчитель вивішує на дошці ілюстрації «безладу» та «порядку», охайних та неохайних речей і пропонує дітям порівняти ці ілюстрації. Ілюстрації обговорюються за допомогою уявного мікрофону. В кінці діти роблять висновок про те, навіщо потрібно тримати в порядку свої речі.

Після цього в клас заходить Незнайка і демонструє свою роботу, яку він зробив вдома – аплікацію з паперу, але вона виконана досить неохайно. Він показує її учням і порівнює свою роботу з минулими роботами дітей. Він бачить, що в дітей все акуратно, а в нього ні. Незнайка питає дітей: «Чому в мене так погано вийшло?» Учні дають свої відповіді. Потім вчитель просить Незнайку сісти за парту і розкласти речі на парті, щоб зробити виріб разом з учнями. Але він так почав розкладати свої речі, що на парті нічого не можна було знайти. Вчитель підводить дітей до думки, що порядок потрібно підтримувати на робочому місці протягом всього уроку. Діти по черзі розповідають Незнайці, як все повинно лежати на парті. Він складає все, як треба, робить з учнями виріб і в кінці дякує всім за допомогу.

Гра «Вгадай, що це?»

Мета: закріпити знання учнів про деталі та інструменти технічних конструкторів.

У мішечок складають різноманітні маленькі предмети (деталі з набору конструктора: шайби, гайки, гвинти, втулки, викрутки, гайкові ключі). Учні із заплющеними очима по черзі виймають предмети і називають їх.

Гра «Зайвий предмет»

Вчитель демонструє інструменти, обладнання та матеріали, які необхідні для роботи на уроці, учням пропонується знайти зайвий, той, що в роботі використовуватися не буде. Наприклад: при роботі з пластиліном використовується дощечка, стеки, пластилін, ножиці, ганчірка (зайвий предмет – ножиці).

Гра «Склади за правилами»

На столі в певному порядку лежать інструменти та матеріали, які учні використовують на уроці трудового навчання (ножиці, лінійка, папір, клей, картон, олівець та ін.). Обирається ведучий і гравець. Гравець заплющує очі, а ведучий міняє місцями предмети, додає нові, або забирає якийсь з наявних. Потім гравець відкриває очі і намагається все розташувати так, як було спочатку, та назвати ті предмети, які додалися, і ті, що зникли. Якщо він помилився – обирається інший гравець.

Гра «Що з чого зроблено?»

Вчитель називає предмет, а діти називають, з якого матеріалу він зроблений.

Гра «Що в кулаці?»

В кулаці може бути невеликий інструмент або деталь, з якими учні будуть працювати під час практичної роботи. Гру можна застосовувати на початку пояснення, щоб привернути увагу учнів. Під час гри вони ставлять

запитання та отримують відповіді, аналізують їх і дізнаються, що в кулаці.

Гра «Визнач на дотик»

Гравці приймають на себе ролі «водолазів», тобто працюють у темряві (з заплющеними очима або працюють у мішку, ящику). Виграє той, хто без помилок та швидше за всіх знайде потрібні предмети (деталі, інструменти тощо).

Гра «Розклади послідовно»

Учні отримують конверти, в яких на окремих аркушах (картках) зазначені етапи виготовлення виробу. Діти повинні самостійно визначити порядок трудових операцій і відповідно до цього розкласти отримані картки.

Гра «Знайди помилку»

Учні отримують конверти, в яких на окремих аркушах (картках) зазначені етапи виготовлення виробу, але з помилками. Учасники гри повинні знайти помилку у послідовності виготовлення виробу та виправити її.

Гра «Допиши два рядки»

Учні отримують конверти, в яких на окремих аркушах (картках) зазначено початок кожного етапу виготовлення виробу. Учасникам гри потрібно закінчити речення, тобто дописати на картках послідовність обробки виробу.

Гра «З чого зроблено? Чим? І як?»

Команди отримують готовий виріб. Учні повинні визначити і записати на аркуші, з яких матеріалів він зроблений, які інструменти використовували при

виготовленні. Після цього вони повинні скласти план виконання даного виробу.

Гра «Визнач матеріал»

Кожна команда отримує набір предметів, зроблених з різних матеріалів. Учні повинні визначити, з яких матеріалів зроблені ці предмети. Замість предметів командам пропонуються картки з питаннями. Наприклад:

- З якого матеріалу зроблена парта, стілець?
- З якого матеріалу шиють одяг?
- З якого матеріалу зроблена лінійка?
- З якого матеріалу зроблений зошит?
- З чого виготовляють тканину?
- З чого виготовляють нитки?

Гра «Четвертий зайвий»

Вчитель називає чотири матеріали, один з яких зайвий. Учні мають визначити зайвий матеріал і пояснити свій вибір. Або учасники гри отримують відповідні завдання на картках.

Гра «Прислів'я про працю»

Командам пропонується пригадати прислів'я та приказки, пов'язані з трудовою діяльністю людини, про її працьовитість, ставлення до праці. Перемагає та команда, яка пригадала найбільше. Наприклад: Без діла слабше сила. Без труда нема плода. На дерево дивись, як родить, а на людину, як робить. Хочеш їсти калачі – не сиди на печі. Хто рано підводиться, за тим і діло водиться. Щоб рибу їсти, треба в воду лізти. Під лежачий камінь вода не тече. Зароблена копійка краща за крадену гривню.

Гра «Знайди спільне й відмінне»

Групам пропонується набір зразків матеріалів, учні повинні визначити їх назви та назвати спільні та відмінні риси цих матеріалів. Наприклад порівняти матеріали для ліплення: глину, пластилін, солоне тісто.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ОСНОВНА

1. Аніщенко О. В. Сучасні педагогічні технології [Текст] : курс лекцій / О. В. Аніщенко – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2005. – 198 с.
2. Веремійчик І. М. Методика трудового навчання в початковій школі: Навч. посіб. / І.М. Веремійчик. – Тернопіль: Мальва, 2004. – 276 с.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – №7. – С.1–18.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології [Текст] : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
5. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н.П. Наволокова. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 176 с.
6. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи / Упорядн. Стребна О.В., Соценко А.О. – Х.: Вид. група “Основа”, 2005. – 176с.
7. Коберник О.М. Ігровий дизайн обдарованої дитини : Наук.-метод. посіб. / О.М. Коберник, В.П. Тименко, Т.О. Шевчук. – К. 2009. – 223 с.
8. Ковальчук А. Ф. Трудове навчання і художня праця з практикумом: Навч.-метод. посіб. для студ. / А. Ф. Ковальчук; Кам'янець-Поділ. держ. ун-т. - 2-е вид., доповн. і переробл. – Кам'янець-Поділ. : Абетка, 2006. – 178 с.

9. Кукушин В. С. Современные педагогические технологии. Начальная школа [Текст] : пособ. для учителя / В. С. Кукушин. – Ростов-н/Дн. : «Феникс», 2003. – 448 с.
10. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. Із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2011. – 392 с.
11. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. За ред. О.М.Пехоти. – К.: Вид-во А.С.К., 2004. – 256с.
12. Педагогічні технології: Навчальний посібник / Падалка О.С., Нісімчук А.М., Смолюк І.О., Шпак О.Г. – К.: Укр. енциклопедія, 1995. – 254 с.
13. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
14. Тименко В.П. Методика трудового навчання : технічної і художньої праці. Теоретичні засади і емпіричний досвід початкової дизайн-освіти: метод. посіб. / В.П. Тименко, В.В. Вдовченко. – К.: АПН України, Ін-т обдарованої дитини, 2009 – 332 с.
15. Шутяк В. Г. Методика трудового навчання в початкових класах: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / В.Г. Шутяк. – Рівне: Рівненський держ. гум. ун-т, 2001. – 278 с.

ДОДАТКОВА

1. Веремійчик І.М. Трудове навчання : підруч. для 2-го кл. загально-освіт. навч. закл. / І.М. Веремійчик, В.П. Тименко. – К. : Генеза, 2012. – 160 с. : іл.
2. Горгош Л. І. Інтеграція традиційних та інноваційних технологій в навчально-виховному процесі початкової школи [Текст] / Л. І. Горгош // Розкажіть онуку. – 2009. – № 1–2. – С. 4–14.
3. Гордуз М. Нестандартні форми навчання молодших

- школярів на уроках трудового навчання / М. Гордуз // Початкова школа. – 2003. – № 4. – С.1-4.
4. Грицюк О. І. Інтерактивні технології навчання молодших школярів [Текст] / О. І. Грицюк // Початкове навчання та виховання. – 2011. – № 8. – С. 2-17.
  5. Гуревич Р. Інноваційні засоби навчання в трудовій підготовці школярів / Р. Гуревич // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2008. – № 2. – С. 3-5.
  6. Даниленко Т. М. Проектна діяльність на уроках у початковій школі [Текст] / Т. М. Даниленко, В. А. Пеньшина // Початкове навчання та виховання. – 2009. – № 16-18 (червень). – С. 54-58.
  7. Дробчак Я. Дидактичні ігри на уроках трудового навчання / Я. Дробчак // Початкова школа. – 2009. – № 3. – С. 46-48.
  8. Дубинський І.В., Котелянець Н.В. Трудове навчання в початкових класах. Навчальний посібник / І.В. Дубинський, Н.В. Котелянець. – Кіровоград: РВГ КДПУ, 1999. – 228 с.
  9. Коберник О.М. Проектна діяльність – основа розвитку творчої активності учнів на уроках трудового навчання // Молодь і ринок. – 2004. – №2. – С.36-41.
  10. Коберник О. Проектна технологія на уроках трудового навчання / О. Коберник // Трудове навчання. – 2008. – № 1. – С. 3-5.
  11. Коберник О.М. Проектна технологія як умова реалізації особистісно орієнтованого підходу у трудовому навчанні // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб.наук.праць. – Вип 4. – Вінниця, 2004. – С.65-70.

12. Коберник О.М. Проектування на уроках трудового навчання / О.М. Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти України. – 2001. – № 4. – С. 12-14.
13. Колесник Н. Є. Система підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів: монографія / Н. Є Колесник. – Житомир: Житомир. держ. ун-т ім. І.Франка, 2008. – 292 с.
14. Лебедев Д. Дизайн та сучасна загальноосвітня школа / Д. Лебедев // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2010. – № 11-12. – С. 48-53.
15. Огієнко Д.П. Використання інтерактивних технологій кооперативного навчання у процесі трудової підготовки молодших школярів // Збірник науково-практичного семінару «Регіональні особливості модернізації дошкільної та початкової освіти» – Чернігів : ЧПО, 2013. – С. 84-88.
16. Початкова дизайн-освіта: готовність учителя до художньої праці з обдарованими учнями.: Монографія. / за ред. В. П. Тименко – К.: Інформаційні системи, 2010. – 392 с.
17. Продан Т. Застосування інтерактивних технологій у вирішенні питань методики трудового навчання (з досвіду) / Т. Продан // Наша школа. – 2009. – № 1. – С. 58-61.
18. Проектно-технологічна діяльність учнів на уроках трудового навчання: теорія і методика: Монографія / За заг.ред. О.М.Коберника. – К. : Науковий світ, 2003. – 162 с.
19. Розвиток творчої особистості молодших школярів на заняттях із художньої праці / А. П. Хомярчук // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка . – 2005. – № 21. – С. 248-250.
20. Тименко В. П. Методика викладання художньої

- праці у 4 класі [Текст]: Посіб. для вчителів / В. П. Тименко. – К. : Спалах, 2000. – 64 с.: іл.
21. Тименко В. П. Методика викладання художньої праці у 3 класі [Текст] : Посіб. для вчителя / В. П. Тименко. – К. : Спалах, 1999. – 56 с.: мал.
22. Тименко В. П. Методика викладання художньої праці у 2 класі [Текст] : Посіб. для вчителів / В. П. Тименко. – К. : Спалах, 1999. – 56 с.: іл.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Огієнко Дана Петрівна

**ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ
ДО ВИВЧЕННЯ ГАЛУЗІ «ТЕХНОЛОГІЇ»**

Лекційний курс

**Навчально-методичний посібник
для студентів спеціальності «Початкова освіта»**

**Комп'ютерна верстка та
макетування**

Н. Олійник

Комп'ютерний набір

Д. Огієнко

Підписано до друку 20.11.2013 р. Формат 60 x 90 1/16.

Папір офсетний. Друк на різнографі.

Ум. друк. арк. 4,65. Обл.-вид. 4,59.

Наклад 100 прим. Зам. № 444.

ФОП Ремізова В.М.

М. Чернігів, пров. 1-го Травня, 2а

Тел.: (0462) 613-367